ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA EKONOMICKÁ

Bakalářská práce

Poplatky k ochraně životního prostředí – hodnocení účinnosti a fiskálních přínosů

Environmental charges – evaluation of efficiency and fiscal benefits

Jakub Langmajer

Plzeň 2022

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma

„Poplatky k ochraně životního prostředí – hodnocení účinnosti a fiskálních přínosů“

vypracoval samostatně pod odborným dohledem vedoucí bakalářské práce za použití pramenů uvedených v přiložené bibliografii.

Plzeň dne 23. 4. 2022 v. r. Jakub Langmajer

podpis autora/autorky

Chtěl bych poděkovat své vedoucí bakalářské práce Ing. Pavlíně Hejdukové, Ph.D. za odborné vedení, za pomoc a rady při zpracování této práce.

Obsah

Úvod **9**

Cíl práce a metodický postup řešení **10**

1 Ekonomické souvislosti ochrany životního prostředí **11**

1.1 Životní prostředí, ekonomický růst a výkonnost 11

1.2 Životní prostředí jako ekonomický statek 13

2 Environmentální politika **16**

2.1 Vznik environmentální politiky 16

2.2 Cíle environmentální politiky 17

2.3 Externality 18

2.4 Státní politika životního prostředí 19

2.5 Principy politiky životního prostředí ČR 20

3 Nástroje politiky životního prostředí **22**

3.1 Administrativní nástroje 22

3.2 Ekonomické nástroje a jejich funkce 24

3.3 Dobrovolné nástroje 27

4 Daně a poplatky jako nástroj ochrany životního prostředí **28**

4.1 Daně a poplatky - definice 28

4.2 Modely - stanovení výše platby 30

4.2.1 Model pigouovské daně 30

4.2.2 Model Baumola a Oatese 31

4.3 Funkce poplatků k ochraně životního prostředí 32

5 Analýza poplatků **33**

5.1 Poplatky za znečišťování životního prostředí 34

5.2 Poplatek za znečišťování ovzduší 34

5.3 Poplatek za ukládání odpadů na skládku 39

5.4 Poplatky za využívání přírodních zdrojů 45

5.5 Poplatek za odebrané množství podzemní vody 45

5.6 Úhrada z vydobytých nerostů na výhradních ložiskách nebo vyhrazených nerostů po jejich úpravě a zušlechtění 49

5.7 Odvody za odnětí půdy ze zemědělského půdního fondu 53

6 Shrnutí 57

Závěr 60

Seznam použitých zdrojů 61

Seznam tabulek 68

Seznam obrázků 69

Seznam zkratek 70

Abstrakt

Abstract

1 Úvod

Lidé ovlivňují svojí činností přírodu již od nepaměti. Během historie se tento vliv stále zvyšoval. Stále rostoucí vliv lidské činnosti na přírodu má dopad na změny klimatu, které se projevují globálním oteplováním a extrémními klimatickými jevy, mezi které patří povodně, extrémní sucha, či teploty. Z tohoto důvodu se ochrana životního prostředí stává důležitým a aktuálním tématem. Tento zájem je oprávněný, neboť je životní prostředí nedílnou součástí života nás všech.

Otázka ochrany životního prostředí není jen záležitostí environmentální, ale též ekonomickou, neboť je nutné na ochranu životního prostředí vynaložit nemalé množství finančních prostředků, realizovat různé programy, podpory, projekty apod.

Významnou roli v ekonomických otázkách týkajících se ochrany životního prostředí hrají poplatky. Ty jsou jednou ze skupin nástrojů, které využívá státní politika životního prostředí, k dosažení svých cílů. Poplatky by měly finančně zatížit subjekty, jejichž činnosti mají negativní vliv na životní prostředí, ať už se jedná o produkování znečištění, využívání přírodních zdrojů nebo jiné a přimět je k šetrnějšímu chování vůči životnímu prostředí. Poplatky k ochraně životního prostředí mají v České republice (ČR) dlouhou historii. Zároveň je systém těchto nástrojů v ČR poměrně rozsáhlý. To je dalším důvodem, proč se tato práce zabývá právě tímto tématem. Poplatky k ochraně životního prostředí však byly v minulosti kritizovány kvůli některým jejich nedostatkům. Je tedy vhodné se na tyto nástroje zaměřit a zjistit, zda byly některé z jejich nedostatků odstraněny, vyřešeny, či zda přetrvávají i v současné době.

Cíl práce a metodický postup řešení

Cílem této práce je zhodnotit, jakým způsobem vybrané poplatky k ochraně životního prostředí naplňují svoje funkce a jaké jsou jejich fiskální přínosy.

V teoretické části této práce jsou uvedena teoretická východiska ochrany životního prostředí. Dále se pak tato část zabývá nástroji ochrany životního prostředí, které jsou rozděleny do skupin, mezi které patří nástroje administrativní, ekonomické a dobrovolné. U každé skupiny je vysvětlen princip, na kterém jednotlivé nástroje fungují a zároveň jsou uvedeny k těmto nástrojům konkrétní příklady.

V empirické části této práce je provedena analýza vybraných poplatků týkajících se ochrany životního prostředí v ČR. Poplatky jsou rozděleny do několika skupin, podle oblastí životního prostředí, ke kterým se vztahují. Mezi ty patří ochrana ovzduší, vod, horninového prostředí, půdního fondu a oblast odpadového a obalového hospodářství. Z důvodu omezeného rozsahu této práce, je analyzován vždy jeden konkrétní poplatek z každé skupiny. Tato analýza se zabývá především tím, jak vybrané poplatky naplňují svoje funkce, tedy jak se daří znečišťovatele přimět k zmírnění produkovaného znečistění, zda se daří pomocí poplatků zohlednit negativní externality do nákladů těchto znečišťovatelů atd. Dalším faktorem, který je zkoumán, je vliv, který mají poplatky na stav životního prostředí – zda dochází ke snižování znečištění, či neefektivního využívání přírodních zdrojů. Další otázkou, kterou se bakalářská práce zabývá, jsou fiskální přínosy, kterých poplatky dosahují, popř. jak jsou tyto fiskální přínosy využívány.

Práce je založena zejména na metodách rešerše odborné literatury, deskripce, analýzy funkcí a přínosů vybraných poplatků a syntézy, která slouží ke shrnutí zjištěných poznatků.

Pro zpracování bakalářské práce bylo využito zejména legislativních předpisů, odborných knižních publikací, strategických dokumentů a odborných elektronických zdrojů a odborných webových stránek řešících problematiku životního prostředí.

2 Ekonomické souvislosti ochrany životního prostředí

Na začátku této práce je vhodné vysvětlit vztah mezi kvalitou životního prostředí a růstem ekonomiky, tedy dosahováním makroekonomických cílů, jako je například dosahování vyššího hrubého domácího produktu.

2.1 Životní prostředí, ekonomický růst a výkonnost

Životní prostředí je s ekonomií úzce spojeno, neboť vytváří vhodné podmínky pro život, poskytuje zdroje, které vstupují do výrobního procesu, a dále zajišťuje neutralizaci látek, které vznikají během výrobního procesu (Sidrov & Vosátka, 2011).

Ve veřejnosti je silně rozšířen názor, že zvyšování kvality životního prostředí má negativní dopad na dosahování makroekonomických cílů dané země. Bylo by však chybou vnímat ekonomii a ochranu životního prostředí jako protiklady. Jak uvádí Polášková a kol. (2011, s. 21) *„Znalost ekologických principů fungování přírody pomáhá chápat a tvořit také dlouhodobě stabilní ekonomické modely místo nelogických utopií“*.

Přesto i v dnešní době existují země, které chtějí dosáhnout co nejrychlejšího hospodářského růstu a při tom zanedbávají kvalitu životního prostředí. Tento přístup však není z dlouhodobého hlediska udržitelný, neboť následné náklady spojené se zhoršujícím se životním prostředím jako je zvyšování nákladů na pracovní sílu, vysoké subvence ze státního rozpočtu a mnohé další mají negativní vliv na veřejné finance (Moldan a kol., 1997).

Obrázek č. 1 představuje hranici produkčních možností. Z tohoto obrázku lze odvodit, že zvyšování kvality životního prostředí nemusí mít negativní dopad na dosahování makroekonomických cílů.

Obr. 1: Hranice produkčních možnost

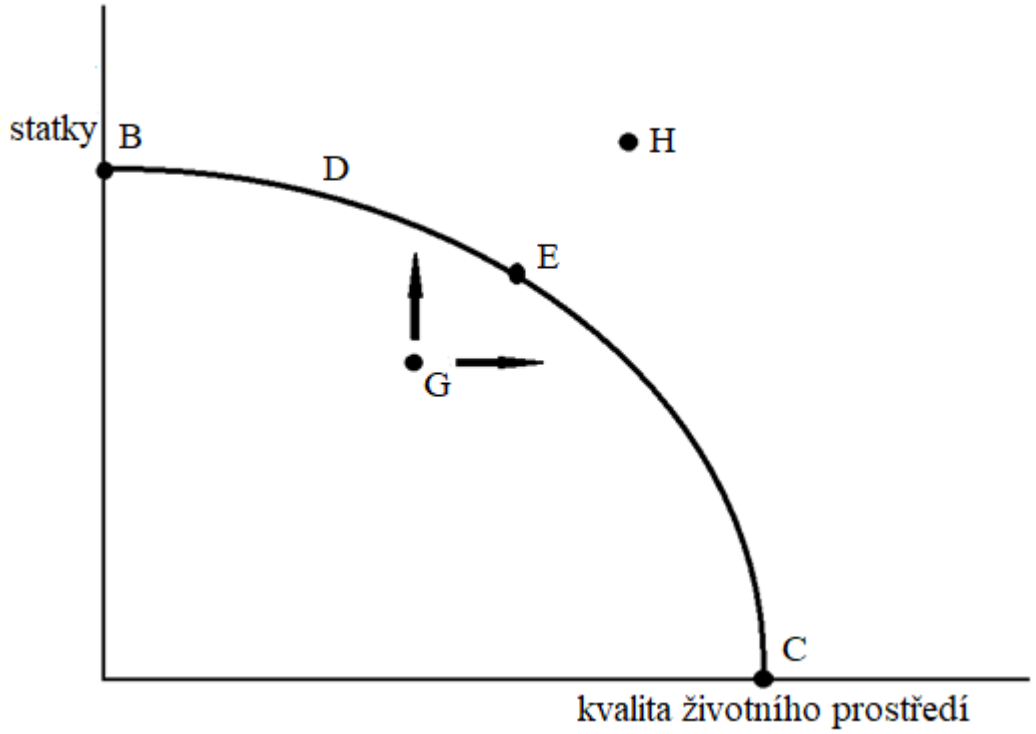

Zdroj: Jurečka a kol. (2010, s. 39)

Na obrázku číslo 1 je znárodněna zjednodušená situace, kdy ekonomika využívá veškeré své zdroje jen na výrobu statků a dosahování kvalitního životního prostředí. Hranice produkčních možností je znázorněna křivkou D. Pokud se daná ekonomika nachází na této křivce, znamená to, že je efektivní neboli nemůže vyrábět více statků, aniž by snížila kvalitu životního prostředí a na opak. Bod E představuje situaci, kdy ekonomika rozděluje svoje zdroje rovnoměrně mezi výrobu statků a dosahování kvality životního prostředí. Bod B znázorňuje situaci, kdy jsou všechny dostupné zdroje využívány na výrobu statků. Naproti tomu bod C znázorňuje situaci, kdy jsou všechny dostupné zdroje využívány na zajištění co nejvyšší kvality životního prostředí. Bod H je pro danou ekonomiku nedosažitelný, neboť se nachází nad hranicí produkčních možností. Bod G je bodem neefektivním, neboť se nachází pod hranicí produkčních možností, tedy ekonomika nevyužívá plně všech dostupných zdrojů (Jurečka a kol., 2010).

Téměř všechny ekonomiky světa se pohybují právě pod hranicí svých produkčních možností. Následný růst ekonomiky se tedy nemusí uskutečňovat na úkor jedné či druhé

varianty, ale může zvyšovat produkci jak statků, tak kvality životního prostředí (Moldan a kol., 1997).

2.2 Životní prostředí jako ekonomický statek

Ekonomické statky je možné rozdělit podle charakteru spotřeby a možnosti vyloučení ze spotřeby – detaily jsou uvedeny v tabulce č. 1. Podle charakteru spotřeby se statky rozdělují na rivalitní a nerivalitní. Podle možnosti vyloučení ze spotřeby jsou rozděleny na statky, u kterých lze vyloučit subjekt ze spotřeby a statky u kterých nelze vyloučit subjekt ze spotřeby.

Tab. 1: Statky

	Vyloučitelnost ze spotřeby	**Nevyloučitelnost ze spotřeby**
Rivalita ve spotřebě	Čistý soukromý statek	Smíšený veřejný statek II
Nerivalita ve spotřebě	Smíšený veřejný statek I	Čistý veřejný statek

Zdroj: Musgrave & Musgrave, (1994)

První skupinou statků jsou statky soukromé. Pro tyto statky je typické, že náklady na vyloučení ze spotřeby jsou nízké, jsou produkovány soukromým sektorem a jsou financovány výnosy z prodeje. Pro smíšené veřejné statky I je charakteristické, že jsou produkovány soukromými firmami a financovány výnosy z prodeje. V podstatě se jedná o soukromé statky s externalitami. Smíšené statky II jsou produkovány veřejným, nebo soukromým sektorem, je pro ně typická kolektivní spotřeba a jsou financovány z výnosů, které plynou z poplatků či daní. Pro čisté veřejné statky jsou charakteristické vysoké náklady na vyloučení. Jsou produkovány přímo vládou a financovány z výnosů povinných daní (Hejduková, 2015a).

Líšková & Cudlínová (2015, s. 12) definují statky životního prostředí takto: „*Mohou to být suroviny z přírody nebo statky plnící jiné funkce životního prostředí, jako je například funkce rekreační nebo poskytnutí prostoru pro aktivity člověka či pro uložení odpadů.*“

Většina statků životního prostředí se pak v ekonomické teorii řadí do statků čistě veřejných. Pro takové statky platí, že jsou nerivalitní a žádný subjekt nemůže být ze

spotřeby vyloučen (Musgrave & Musgrave, 1994). To, že jsou statky nerivalitní, znamená, že množství statku, které spotřebuje jeden subjekt, neovlivňuje množství statku, které mohou spotřebovat další subjekty (Sidrov & Vosátka, 2011).

Pavelka (2008, s. 8) rozděluje statky na dvě skupiny. „*Pokud statky nebo služby přináší užitek svým spotřebitelům a zároveň nejsou volně k dispozici, neboť k jejich získání je potřeba využít vzácných zdrojů, mluvíme o ekonomických statcích.“* Naproti tomu „*Pokud statky nebo služby přináší svým spotřebitelům užitek, ale jsou volně k dispozici, tzn. k jejich získání není potřeba využít vzácných zdrojů, mluvíme o volných statcích.“*

Soukupová a kol. (2009) poukazuje na skutečnost, že omezenost statků životního prostředí, tedy i jejich vzácnost se stále zvyšuje v důsledku neomezených lidských potřeb, které neustále rostou. Jako příklad čistě veřejného statku uvádí veřejný park. U toho platí, že subjekt nemůže být ze spotřeby vyloučen a je k dispozici zadarmo. Štěpánek & Jílková (1998, s. 135) však poukazují na fakt, že statky jako je například ovzduší či mimoprodukční funkce lesa, které se zdají být čistě veřejnými statky, jimi již nejsou. „*Tyto statky se přeměnily ze statků volných (jež jsou k dispozici v neomezeném rozsahu) na statky nedostatkové*.“ Polášková a kol. (2011) naproti tomu právě ovzduší označuje jako veřejný statek. Dále mezi veřejné statky řadí také vodní toky, přírodu a veřejná prostranství. Špalek (2011) zmiňuje jako další veřejný statek kontrolu znečišťování ovzduší. Jurečka a kol. (2013, s. 332) uvádí ještě zvláštní podskupinu veřejných statků – globální veřejné statky. „*Jde o statky, které mají celosvětový význam, přičemž však zatím nejsou předmětem celosvětové péče. Za takové statky jsou považovány např. biodiverzita, mořská fauna, životní prostředí (klima)…*“

Štěpánek (1997) popisuje jako problém okamžik, kdy některé statky životního prostředí ubývají, a mezi jednotlivými spotřebiteli vzniká konkurence. V takových případech se již jedná o statky smíšené, nikoliv čistě veřejné.

Smíšené statky nesplňují vždy jednu z vlastností veřejných statků. A to buď nerivalitu nebo nevyléčitelnost ze spotřeby (Špalek, 2011). Do smíšených statků II například Kaul a kol. (2003) řadí již zmíněné ovzduší, či divokou přírodu. Halásková (2019) tyto statky nazývá statky v podobě “společných zdrojů“ a řadí mezi ně životní prostředí, vodu nebo ovzduší. Další skupinou smíšených statků jsou statky smíšené I, které se v některých publikacích označují jako klubové statky. Jurečka a kol. (2013, s. 332) uvádí, že jsou to statky „[…] *u nichž lze stanovit cenu (např. pomocí vstupného) a tak vyloučit ze*

spotřeby všechny, kdo nechtějí či nemohou zaplatit. Zároveň se tyto statky vyznačují nerivalitní spotřebou, ale pouze do naplnění jejich kapacity.“ Do těchto statků pak řadí sportovní kluby a plavecké bazény. Podle Haláskové (2019) jsou tyto statky poskytované za poplatek a patří mezi ně například odvoz odpadů nebo zásobování vodou. Mezi soukromé statky v životním prostředí řadí Kaul a kol. (2003) například pozemky nebo mléko. Tyto statky se vyznačují rivalitou ve spotřebě a zároveň vyloučitelností ze spotřeby.

3 Environmentální politika

Environmentální politika hraje důležitou roli v ochraně životního prostředí, proto je v této kapitole tento pojem vysvětlen několika definicemi.

„*Stejně jako každý jiný druh politiky je také environmentální politika reakcí politického systému na sociální problémy, a to na problémy zvláštního druhu. Zabývá se ochranou samých předpokladů existence lidské společnosti. V této souvislosti se častěji, ne však zcela přesně, hovoří jen o životním prostředí a jeho ochraně*“ (Dirner a kol., 1997, s. 284).

Líšková & Cudlínová (2015, s. 9) uvádějí, že „*Ekopolitika je základním rámcem a vodítkem pro rozhodování a aktivity na mezinárodní, celostátní, krajské i místní úrovni, směřující k dosažení dalšího zlepšení kvality životního prostředí jako celku i stavu jeho složek a součástí.*“

Šimíčková (n.d., s. 2) dodává, že „*Environmentální politika je politika zaměřená na usměrňování chování společnosti (v nejširším slova smyslu) v souladu s cílem zachování podmínek života na Zemi*.“

Environmentální politika se od tradičních druhů politiky liší především tím, že se na její realizaci podílí široká veřejnost. Ta je zastoupena například odborovými organizacemi, občanskými sdruženími atd. (Dirner a kol., 1997).

3.1 Vznik environmentální politiky

V historii bylo životní prostředí chápáno pouze jako zásobárna surovin, které dále vstupují do výrobního procesu. Dalším problémem bylo, že tyto suroviny byly kromě nákladů za jejich dobývání a dalšího zpracování v podstatě zadarmo. Právě tyto problémy se snaží vyřešit environmentální ekonomie (Sidrov & Vosátka, 2011).

Poznání nepříznivých důsledků lidské činnosti dalo vzniknout environmentální ekonomice. Ta je institucionalizovanou formou environmentální regulace, která má vliv na ekonomické subjekty při rozhodování o výrobě či spotřebě Čamrová a kol. (2012). V politické rovině se začal řešit přístup k problémům životního prostředí přibližně od 50. let 20. století. Například problém se smogem v roce 1952 v Londýně měl vliv na vnímání problémů životního prostředí. V té době začaly být vnímány problémy životního prostředí především ve spojení se znečištěním, které má negativní vliv na

zdravotní stav člověka (Jehlička a kol., 2000). Lisa & Pána (2012) uvádějí, že se v politice začal zájem o ochranu životního prostředí objevovat již ve dvacátých letech 20. století.

Problémy spojené s životním prostředím se dostávaly stále více do povědomí lidí po první zprávě Římského klubu. Během sedmdesátých let se lidé začali zajímat především o vyčerpání přírodního bohatství. V osmdesátých letech se k tomuto problému přidalo také znečišťování životního prostředí odpadem atd. (Radermacher, 2005).

Dirner a kol. (1997) uvádí další událost, která měla významný vliv na vznik environmentální politiky, byla jím první konference Organizace spojených národů o životním prostředí, která se konala ve Stockholmu v roce 1972. Definovala základní globální problémy životního prostředí, Akční plán a souhrn doporučených mezinárodních opatření. Tyto události měly vliv na to, že se v odborné literatuře začali objevovat témata ohledně čerpání přírodních zdrojů a následného vlivu na ekonomiku (Ritschelová a kol., 2004).

Historicky vzniklo dvojí pojetí environmentální politiky. Dirner a kol. (1997) označuje tyto směry jako všestrannou environmentální politiku. Ta se zaměřuje především na potřeby lidí ve vztahu k jejich činnosti. A resortní environmentální politiku, která má za cíl předcházet negativním vlivům lidské činnosti na životní prostředí.

3.2 Cíle environmentální politiky

Podle Šauerta & Livingston (1996) by politika životního prostředí měla formulovat cíle, kterých má být dosaženo, dále by měli být zvoleny správné nástroje, kterými bude daných cílů dosaženo. Aby bylo možné tyto nástroje uvést do praxe, musí být zakotveny v právní úpravě. Dále by se měli v rámci všestranné environmentální politiky zřídit orgány a instituce pro ochranu životního prostředí a vymezit jejich pravomoci.

Podle (Šimíčkové, n.d., s. 8) je hlavním cílem environmentální politiky dosáhnout udržitelného rozvoje, který definuje takto: „*Trvale udržitelný rozvoj společnosti je takový rozvoj, který současným i budoucím generacím zachovává možnost uspokojovat jejich základní životní potřeby a přitom nesnižuje rozmanitost přírody a zachovává přirozené funkce ekosystémů.“*

Lisa & Pána (2012, s. 64) pak uvádějí, že cílem environmentální politiky je změna v celé společnosti a ekonomice, dále popisují opatření, která jsou k tomu nutná:

a) *„zvyšovat účinnost přírodních zdrojů, mj. zvyšováním počtu výrobků na jednotku vstupů, zvyšováním účinnosti a životnosti výsledného produktu,*
b) *investovat do obnovování přírodních zásob,*
c) *investovat do schopnosti přírody absorbovat odpady (snižováním emisí, omezováním nebezpečnosti odpadů atp.),*
d) *investovat do veřejných statků a služeb (např. do veřejné hromadné dopravy, zejména železniční a autobusové atp.),*
e) *rozvíjet právní systém, orientovaný v nejširší míře na cíle trvale udržitelného rozvoje (zaváděním právně regulovaného systému integrované ochrany životního prostředí, definováním a právní regulací tzv. ekologické funkce vlastnictví apod.).“*

3.3 Externality

V této kapitole je vysvětlen pojem externalita a zároveň uvedeno několik definicí, neboť je tento pojem v oblasti životního prostředí velmi často diskutován.

Pod pojmem externalita si lze představit určitou činnost firem či jednotlivců, která způsobuje ostatním subjektům nedobrovolné náklady nebo zisky (Samuelson & Nordhaus, 2007).

Ritschelová a kol. (2004) upozorňuje na skutečnost, že externality jsou základem environmentální ekonomie, jehož cílem je vybalancování úrovně mezi činností ekonomických subjektů a negativními vlivy těchto činností na životní prostředí.

Šalovská (2009) popisuje, že externality způsobují takové chování trhu, které je neefektivní. Je to způsobeno tím, že se externality nepromítají do tržního mechanizmu, ale probíhají mimo něj. Externality podle ní vznikají ve chvíli, kdy ekonomický subjekt nenese úplné náklady činnosti, kterou produkuje, nebo naopak z činnosti, kterou produkuje, nezískává úplné výnosy.

Dirner a kol. (1997, s. 303) pak také uvádí: *„Externality se objevují vždy, když trh neregistruje vedlejší efekty výroby nebo spotřeby. Chybí odpovídající cenové signály, které by odrážely ony vnější, externí náklady. Podniky poškozující životní prostředí vynakládají pak náklady na zmírnění poškozování jen do výše odpovídající nákladům, které jim vznikají „interně´´ , tedy které pro ně představují skutečné nákladové položky. Ty jsou však výrazně, často mnohonásobně, nižší než náklady celkové, společenské.“*

Podle vlivu na produkční a užitkové funkce jiných subjektů se rozlišují dva typy externalit. Externality s pozitivním vlivem na užitkové a produkční funkce jiných subjektů se nazývají pozitivní externality a externality s negativním vlivem jsou negativní externality (Jílková a kol., 2006).

Polášková a kol. (2011, s. 23) uvádí že: „*Újma či zisk připadající v důsledku nějakého podnikání (těžba, výroba, doprava, obchod, spotřeba apod.) na třetí, přímo nezúčastněné osoby se nazývá externalita, externí náklady*."

Pokud se zjistí externí náklady, může se na ekonomické subjekty, které je produkují, uvalit daň nebo poplatky. Následný výnos z těchto daní či poplatků se může využít k eliminaci, zmírnění nebo kompenzaci škod. Tento postup následně vede ke zvýšení cen u výrobků, které jsou s danou externalitou spojeny (Moldan, 2009).

3.4 Státní politika životního prostředí

Podle zákona č. 17/1992 o životním prostředí (§ 2) „*Životním prostředím je vše, co vytváří přirozené podmínky existence organismů včetně člověka a je předpokladem jejich dalšího vývoje. Jeho složkami jsou zejména ovzduší, voda, horniny, půda, organismy, ekosystémy a energie*."

Je tedy zřejmé, že jakákoliv liská činnost bude mít vliv na životní prostředí, a proto by na ni měl dohlížet stát a zároveň ji také kontrolovat. Tuto funkci vykonává v ČR státní politika životního prostředí (Pavel a kol., 2006).

Nová legislativa týkající se ochrany životního prostředí byla spojena se změnou politického systému v roce 1989. Od té doby Ministerstvo životního prostředí (MZP) vydalo 6 strategických dokumentů s cílem zlepšit životní prostředí v ČR (MZP, 2022a).

V předešlých letech byl v platnosti strategický dokument MZP Státní politika životního prostředí 2012 – 2020. Hlavním cílem bylo „[…] *zajistit zdravé a kvalitní životní prostředí pro občany žijící v České republice, výrazně přispět k efektivnímu využívání veškerých zdrojů a minimalizovat negativní dopady lidské činnosti na životní prostředí, včetně dopadů přesahujících hranice státu, a přispět tak ke zlepšování kvality života v Evropě i celosvětově*." (MZP,2016). Navrhovaná opatření pak byla financována především prostředky z fondů EU a dále ze státního rozpočtu.

V současné době je platný strategický dokument Státní politika životního prostředí 2030 s výhledem do 2050. Cílem státní politiky životního prostředí je v současné době

především efektivní ochrana životního prostředí a zlepšení jeho stavu. Toho by mělo být dosaženo pomocí konkrétních opatření uvedených v tomto dokumentu (MZP, 2021).

3.5 Principy politiky životního prostředí ČR

Ve strategickém dokumentu MZP Státní politika životního prostředí České republiky 2030 s výhledem do 2050 (2021) jsou uvedeny principy, které jsou v této oblasti využívány:

a) Princip integrace politik

   K tomu, aby bylo dosaženo cílů politiky životního prostředí, je potřeba, aby veřejná správa spolupracovala na všech úrovních, na kterých se připravují strategické dokumenty. To znamená, že státní politika životního prostředí musí být propojena a koordinována s ostatními sektorovými politikami jako jsou Politika ochrany klimatu, Surovinová politika, Politika druhotných zdrojů a jejich cíle by měly být vzájemně provázané.

b) Princip prevence

   Tento princip je ze všech nejdůležitější, neboť je ekonomicky efektivnější zavedení preventivních opatření nežli následná náprava škod způsobených nevratným poškozením složek životního prostředí, vyčerpáním zdrojů, poškození zdraví atd.

c) Princip předběžné opatrnosti

   Opatření by měla být přijata také v případech, kdy není jisté, zda se vedlejší účinky vyskytnou, či nikoliv. Tak aby se předešlo případným škodám.

d) Princip Znečišťovatel platí

   Cílem tohoto principu je zahrnutí negativních externalit do nákladů znečišťovatele. Tyto náklady se následně projeví v cenách výrobků či služeb znečišťovatele. Zvýšení cen má za následek pokles poptávky u výrobků, při jejichž výrobě vznikají negativní externality. Popřípadě může výrobce investovat např. do environmentálně šetrnějších technologií Výsledkem je pak snížení, či úplná eliminace produkovaného znečištění.

e) Princip nákladové efektivnosti

   Podstatou tohoto principu je dospět k ekonomicky optimální úrovni ochrany a znehodnocování životního prostředí. Cílem je dospět k co nejlepšímu poměru mezi zdroji použitými na danou činnost a účinky dosaženými touto činností.

f) Zvyšování povědomí veřejnosti o otázkách životního prostředí

   Základním předpokladem pro úspěšnou realizaci Státní politiky životního prostředí ČR je odpovídající povědomí veřejnosti o životním prostředí. Zvyšování veřejného povědomí o významu ochrany životního prostředí a jeho udržitelném způsobu využívání vede veřejnost k lepšímu porozumění souvislostí hospodářského, environmentálního a sociálního rozvoje společnosti, ke zvýšení kvality rozhodování občanů jakožto spotřebitelů a zprostředkovaně rovněž ke zvýšení kvality života.

g) Princip mezinárodní odpovědnosti

   Princip spočívá především v tom, že se ČR zavazuje k dodržování závazků vyplívajících z členství v EU, OECD, OSN atd.

Stejně tak Líšková & Cudlínová (2015) zmiňují princip prevence, udržitelného rozvoje, předběžné opatrnosti a principu znečišťovatel platí. Vráblíková a kol. (2015) dále doplňují také princip zodpovědnosti za znečišťování životního prostředí.

4 Nástroje politiky životního prostředí

Politika životního prostředí využívá různé kategorie nástrojů k tomu, aby ovlivnila chování ekonomických subjektů a aby zabezpečila ochranu životního prostředí.

„*Nástroje environmentální politiky zahrnují přístupy a procesy, které formují a usměrňují chování společnosti směrem k trvalé udržitelnosti, tedy směrem k zachování lepších či alespoň stejných životních podmínek na Zemi pro budoucí generace.*“ (Vráblíková a kol., 2015, s. 133).

Tyto nástroje se rozdělují do několika skupin. Šimíčková (n.d.) uvádí základní rozdělení na dvě skupiny, kterými jsou přímé a nepřímé nástroje regulace. Přímými nástroji jsou myšleny různé limity a standardy. Mezi nástroje nepřímé pak patří nástroje ekonomické, kterými jsou environmentální poplatky a daně.

Moldan (2009) rozlišuje nástroje politiky životního prostředí do následujících skupin:

a) administrativní,
b) ekonomické,
c) dobrovolné.

Nástroje politiky životního prostředí lze dělit kromě administrativních, ekonomických a dobrovolných také na nástroje pozitivní stimulace a nástroje negativní stimulace (Čamrová a kol., 2012). Přičemž nástroji pozitivní stimulace jsou myšleny určité finanční zvýhodnění pro subjekty, které se chovají šetrně k životnímu prostředí. Nástroji negativní simulace jsou, jak uvádí Kočíková (1993) daně, poplatky a sankce. Jsou to finanční znevýhodnění za chování, které poškozuje životní prostředí.

V dokumentu vydaným MZP Vyhodnocení Státní politiky životního prostředí ČR 2012–2020 (n.d.) jsou zahrnuty také nástroje institucionální, informační a nástroje monitoringu.

4.1 Administrativní nástroje

První zde zmíněnou skupinou nástrojů politiky životního prostředí jsou nástroje administrativní. Tyto nástroje jsou založeny na určitých nařízeních či zákazech. Jak uvádí Moldan (2009) jsou to především:

a) limity,

b) kritéria,
c) normy,
d) zákazy,
e) příkazy.

Mezřický (1996) rozděluje administrativní nástroje na rozdíl od Moldana (2009) do tří skupin, které tvoří nařízení, limity, standardy a technické normy. Nicméně se nijak zásadně od předešlého rozdělení neliší.

Damohorský a kol. (2010) dále rozlišuje administrativní nástroje do tří skupin, kterými jsou nástroje administrativně – právní, koncepční nástroje a administrativní smlouvy a jiné dobrovolně převzaté závazky.

Podle Pavla a kol. (2006) lze chování ekonomických subjektů regulovat dvěma způsoby. Prvním způsobem je zákaz. To znamená, že se zakáže určitá činnost, která má negativní vliv na kvalitu životního prostředí. Druhým způsobem je příkaz. V tomto případě se stanoví určitá míra znečistění, jejíž překročení je trestné.

Obršálová & Rudolf (2000) uvádějí, že administrativní nástroje je relativně snazší aplikovat a dosahují rychle cílů. Kovář & Štěpánek (1993) také poukazují na jednoduchou aplikovatelnost administrativních nástrojů a navíc dodávají, že jsou snadno pochopitelné nejen pro odborníky, ale také pro širokou veřejnost.

Administrativní nástroje tedy mají některé výhody, ale zároveň prokázaly mnoho nedostatků.

Šimíčková (n.d.) mezi hlavní nevýhody administrativních nástrojů řadí neefektivnost, neboť byly zavedeny plošně, bez ohledu na to, jaké náklady to jednotlivým subjektům způsobí. Tím pádem by některé ekonomické subjekty museli za cenu dodržení stanovených standardů vynakládat příliš vysoké náklady. Jako další nevýhoda se ukázalo to, že po dosažení stanoveného standardu již nejsou subjekty motivovány k dalšímu šetrnějšímu zacházení k životnímu prostředí a snižování znečištění.

Dirner a kol. (1997) uvádí jako další nevýhody nadměrnou byrokracii či nebezpečí korupce. Jelikož jsou tyto jevy spojeny s administrativním aparátem, mají negativní vliv na účinnost administrativních nástrojů.

4.2 Ekonomické nástroje a jejich funkce

Ekonomické nástroje jsou další velkou skupinou nástrojů politiky životního prostředí. Tyto nástroje jsou založené na předpokladu, že ekonomické subjekty změní svoje chování, pokud se jim to vyplatí. Cílem ekonomických nástrojů je kromě ovlivnění chování ekonomických subjektů zároveň internalizace negativních externalit (Moldan, 2009).

Ekonomické nástroje tedy působí na subjekty nepřímo prostřednictvím ekonomické kalkulace. Zároveň zajišťují dosažení požadovaných cílů efektivnějším způsobem než nástroje administrativní (Sidrov & Vosátka, 2011).

Také podle Frízlové a kol. (2007) ekonomické nástroje dosahují cílů státní politiky životního prostředí velmi efektivním způsobem.

Zákon č. 17/1992Sb o životním prostředí (§ 31) definuje ekonomické nástroje ochrany životního prostředí takto: „*Za znečišťování životního prostředí, případně jeho složek a za hospodářské využívání přírodních zdrojů platí fyzické nebo právnické osoby daně, poplatky, odvody a další platby, stanoví-li tak zvláštní předpisy*.“

Výhodou ekonomických nástrojů je to, že zabezpečují internalizaci externalit do nákladové kalkulace. To je možné především proto, že na rozdíl od administrativních nástrojů nepůsobí plošně, ale zohledňují náklady jednotlivých subjektů. Nepodněcují subjekty ke splnění stanovených norem či limitů, ale k ekonomicky optimálnímu snižování znečištění. Ekonomické nástroje působí v rámci hry tržních sil, tím snižují nároky na státní administrativu, čímž klesá nebezpečí korupce (Dirner a kol., 1997). Další výhodou jsou finanční prostředky, které přinášejí a které mohou být dále použity k ochraně životního prostředí.

Nevýhodou je podle Obršákové & Rudolfa (2000) především to, že ekonomické nástroje dosahují svých cílů s určitou prodlevou, neboť subjekty nejsou pod nátlakem určitých limitů nuceni k okamžitým změnám.

Proto, aby environmentální nástroje fungovaly optimálním způsobem, musí prostředí splňovat podmínky dokonalé konkurence, stimulace a motivace. Dále musí být přesně vymezená vlastnická práva a musí být vhodně kombinovány s nástroji administrativními (Šimíčková, n.d.).

Jak uvádí Ritschelová a kol. (2004), ekonomické nástroje plní tyto funkce:

a) Kompenzační – tato funkce spočívá v zohlednění externích nákladů ve výrobních nákladech znečišťovatelů. Zajišťuje tedy internalizaci externalit.
b) Fiskální – ekonomické nástroje přinášejí finanční prostředky do veřejných rozpočtů. Ty by pak měly ideálně sloužit k financování aktivit spojených s ochranou životního prostředí.
c) Stimulační – ekonomické nástroje by měly stimulovat znečišťovatele k tomu, aby snížil znečišťování způsobené jeho činností, omezil spotřebu přírodních zdrojů, či využíval environmentálně šetrnější technologie.
d) Redistributivní – ekonomické nástroje ovlivňují cenové, resp. nákladové dopady na jednotlivé sektory.
e) Komparativní – ekonomické nástroje vyrovnávají různé ekonomické podmínky u různých znečišťovatelů, které jsou v postkomunistických zemích důsledkem centrálně plánované ekonomiky.

Dirner a kol. (1998, s. 307) uvádí, že OECD používá následující klasifikaci ekonomických nástrojů:

a) „*Poplatky za znečišťování životního prostředí:*

- *poplatky za znečišťování ovzduší,*
- *poplatky za vypouštění odpadních vod,*
- *poplatky za ukládání odpadů na skládky,*
- *poplatky za spalování odpadů,*
- *poplatky za hluk,*
- *administrativní, resp. místní poplatky,*

b) *Poplatky za využívání přírodních zdrojů:*

- *poplatky za odběry podzemní vody,*
- *poplatky za odběry vody z vodních toků,*
- *odvody za odnětí půdy ze zemědělského půdního fondu,*
- *poplatky za odnětí pozemků plnění funkcí lesa,*
- *úhrady z dobývacího prostoru a vydobytých vyhrazených nerostů,*
- *poplatky za kácení dřevin,*

c) *Uživatelské poplatky:*

- *poplatky za spotřebu látek poškozujících ozonovou vrstvu,*

- *poplatky za užívání vybraných umělých hnojiv a pesticidů,*
- *poplatky za používání tašek z umělých hmot, apd,*

d) *Daně*

- *daně k ochraně životního prostředí,*
- *komunální (místní) daně,*

e) *Sankčí platby:*

- *pokuty,*
- *přirážky,*

f) *Daňové úlevy:*

- *v rámci DPH,*
- *v rámci spotřebních daní,*
- *v rámci daní z příjmů,*
- *v rámci silniční daně,*
- *v rámci daně z nemovitostí,*
- *v rámci daně dědické,*

g) *Finanční podpory:*

- *granty, dotace, dary,*
- *výhodné půjčky,*
- *garance úvěrů,*

h) *Úlevy:*

- *v placení poplatků,*
- *ostatní úlevy,*

i) *Depozitně refundační systémy:*

- *zálohování,*
- *recyklační poplatky,*

j) *Obchodovatelná emisní povolení,*

k) *Environmentální pojištění.*“

4.3 Dobrovolné nástroje

Poslední kategorií nástrojů politiky životního prostředí jsou nástroje dobrovolné. Tyto nástroje jsou založeny na tom principu, že vzdělaní a informovaní občané, ale i firmy se budou chovat šetrněji k životnímu prostředí. Základem je tedy informovanost, vzdělanost a osvěta veřejnosti (Moldan, 2009).

Podle MZP (2022b) jsou tyto nástroje takové, které daný subjekt provádí dobrovolně a jsou nad rámec legislativních předpisů.

Dirner a kol. (1997) řadí mezi tyto nástroje například soukromé přístupy. Ty spočívají v řešení některých situací soukromým vyjednáním, neboť není v mnoha případech nutný přímý vládní zásah. Podle Sidrova & Vosátky (2011) paří do dobrovolných nástrojů dobrovolné značení, podle kterého spotřebitel pozná výrobky, jejichž užívání má menší, nebo žádné negativní dopady na životní prostředí. Polášková a kol. (2011) řadí mezi dobrovolné nástroje také environmentální manažerské účetnictví. To má za úkol identifikovat, shromažďovat a poskytovat informace o nákladech a přínosech souvisejících s životním prostředím.

5 Daně a poplatky jako nástroj ochrany životního prostředí

V této kapitole je vysvětlen rozdíl mezi daní a poplatky. V zahraničí není rozlišení daně a poplatků zdaleka tak striktní. Tato skutečnost způsobuje řadu nedorozumění a nejednotnost.

5.1 Daně a poplatky - definice

Podle Hamerníkové (1996, s. 364) je daň „*Povinná (obligatorní) a nenávratná, zpravidla se opakující platba do veřejného rozpočtu bez nároku na ekvivalentní a přímé plnění z veřejného rozpočtu.*“ Tomu odpovídá také definice Kubátové (2000, s. 13), podle které je daň „[…] *povinná, nenávratná, zákonem určená platba do veřejného rozpočtu. Je to platba neúčelová a neekvivalentní*.”

„*Daň je peněžní, nenávratná, neekvivalentní, nedobrovolná, zpravidla neúčelová platba plynoucí do veřejných rozpočtů, stanovovaná na základě povahy státu*.“ (Hejduková, 2015, s. 29b).

Široký a kol. (2008) uvádí, že daně mají především zabezpečit příjem finančních prostředků do veřejných rozpočtů. Tyto prostředky stát používá k financování svých výdajů a dále k zabezpečení alokační, stimulační a (re)distribuční funkce.

Sidrov & Vosátka (2011) popisují poplatek jako zákonem stanovenou povinnou platbu. Dále uvádí, že poplatek je také jednorázová, neúčelová platba. Na rozdíl od daně je však ekvivalentní, neboť za jeho platbu obdrží subjekt protislužbu. Platby z poplatků plynou do veřejného rozpočtu.

Mrkývka a kol., (2009, s. 288) na rozdíl od předchozí definice uvádí, že poplatek je účelový. „*Poplatek je peněžním ekvivalentem za služby poskytované veřejným sektorem. Jako takový je účelový, dobrovolný, nepravidelný a nenávratný.*“

Soukupová a kol. (2009) uvádí, že jsou poplatky placeny za určitou činnost, kterou provádí státní či místní orgány. To tedy znovu poukazuje především na to, že poplatky jsou, jak již bylo zmíněno, ekvivalentní platbou na rozdíl od daně.

Listina základních práv a svobod (1993) článek 11 odst. 5 dále dodává, že je možné ukládat daně či poplatky jen na základně zákona

Daně a poplatky jsou v současné době velmi používaným prostředkem v oblasti politiky životního prostředí. Ekonomické nástroje jsou upřednostňovány před dříve používanějšími administrativními nástroji. Hlavním důvodem je to, že subjekty podněcují k žádoucímu chování k životnímu prostředí za cenu minimálních vyvolaných nákladů (Jílková a kol., 2006).

Ve vztahu k životnímu prostředí se tedy rozlišují dva typy plateb, které směřují do veřejných rozpočtů. Jednou je daň a druhou jsou poplatky. Tyto platby mají dvě hlavní funkce. První je funkce stimulační, ta má přimět subjekt k šetrnějšímu zacházení k životnímu prostředí. Druhá funkce je fiskální, ta má zabezpečit finanční prostředky, které plynou do veřejných rozpočtů a jsou dále využity k environmentálním opatřením (Pavel a kol., 2006). Dále také Kocourek (2010) uvádí, že stěžení funkcí poplatků je funkce stimulační.

Lze tedy říci, že hlavní funkcí environmentálních poplatků je funkce stimulační. To znamená, že budou svou adekvátně stanovenou výší skutečně působit na rozhodování subjektů směrem k ekologičtějším variantám chováním.

Obecně však platí, že soustava daní a poplatků má pouze omezený vliv na jeden z jejich cílů, a to na změnu chování. Naplňuje tedy především druhou funkci, kterou je získání finančních prostředků (Moldan, 2009).

Hájek (2001, s. 14) definuje poplatky k ochraně životního prostředí „[…] *jako platby, které jsou upraveny zákony k ochraně životního prostředí a jsou tedy vždy specifické například pro ochranu konkrétní složky životního prostředí.*“ V další publikaci Hájek (1997) uvádí, že poplatky nejsou sankčními platbami, což znamená, že nejsou placeny za porušení nějakých norem, ale za chování, které má negativní vliv na životní prostředí.

Podle MZP (2022c) jsou poplatky k ochraně životního prostředí definovány jako „*Povinné platby postihující využívání přírodních zdrojů, znečišťování životního prostředí a ohrožování zdraví a životů lidí, zvířat a rostlinstva v důsledku lidské činnosti. Naplňují zásadu „znečišťovatel platí“, neboť přispívají k promítnutí (alespoň částečnému) negativních externalit do nákladů původců. Touto cestou přispívají ke snižování množství škodlivin uvolňovaných do životního prostředí a omezování využívání přírodních zdrojů.*“

Soukupová (2009) dále uvádí, že každý poplatek je určený zvlášť pro konkrétní případ. Ke každému poplatku se dodává přívlastek podle konkrétního zákona např. poplatek za znečišťování ovzduší.

„*Sazba poplatků by se měla rovnat externím nákladům vznikajícím v důsledku znečištění. V praxi je však odhad externích efektů kontroverzním a informačně náročným problémem, a proto skutečně stanovené výše environmentálních poplatků jsou spíše výsledky různých aproximací, které jsou často ovlivněny politickými zájmy*“ (Tošovská a kol., 2010, s.104).

5.2 Modely - stanovení výše platby

V této kapitole jsou uvedeny 2 modely pro stanovení výše platby. Každý z těchto modelů je založeny na jiném principu. Prvním je model Pigouovské daně. Druhým modelem je model Baumola & Oatese.

5.2.1 Model pigouovské daně

Pigouovskou daní se rozumí zdanění určitých aktivit, které vyvolávají negativní externality, tzn. mají nepříznivý vliv na okolí. Cílem je internalizovat tyto náklady na subjekt způsobující znečištění. Výše daně je rovna mezní společenské škodě (Pigou, 1923)

„*V ideálním řešení je třeba stanovit daň nikoliv ex post podle vzniklé škody, ale ex ante podle očekávané společenské škody. Celková částka daně by se rozpočítala na jednotlivé znečišťovatele*“ (Jílková a kol., 2006).

Obrázek č. 2 Pigouovská daň

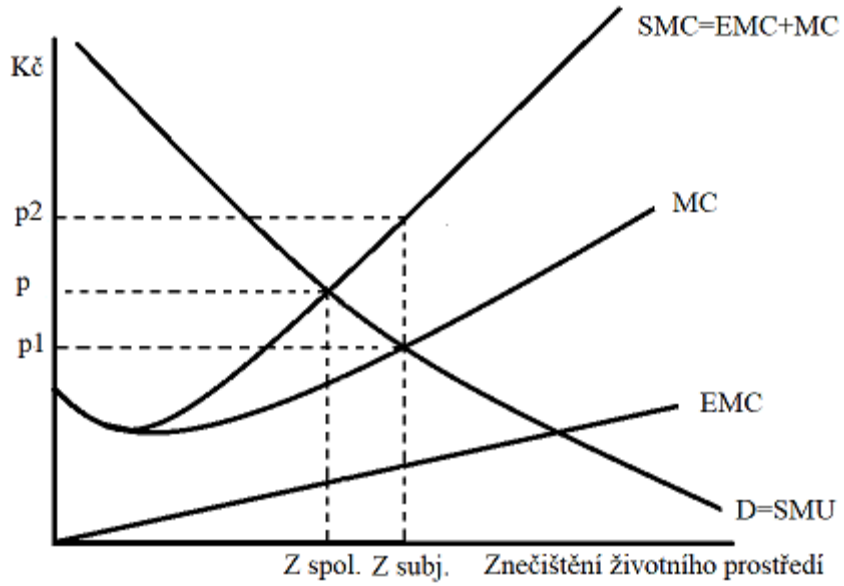

Zdroj: Hořejší a kol. (2018, s. 512)

Na obrázku č. 2 lze demonstrovat způsob, jakým je stanovena sazba v Pigouovské dani. Ekonomický subjekt provádí určitou činnost, při které mimo jiné znečišťuje životní prostředí. Jeho mezní náklady představuje křivka MC. Míra tohoto znečištění je rovna Z subj a cena odpovídá p1. Tato činnost má však také vliv na ostatní subjekty, výši jejich mezních škod představuje křivka EMC. Následným součtem MC a EMC lze získat mezní škody společenské SMC. Optimální úroveň znečištění pro společnost pak zobrazuje Z spol, které odpovídá cena p.

Jakékoliv další snížení znečistění pod hranici optimální úrovně znečistění by pak přineslo vyšší náklady než přínos (Pigou, 1923).

V realitě by však bylo velmi obtížné stanovení jak soukromých, tak společenských škod. Proto se v praxi nevyužívá.

5.2.2 Model Baumola a Oatese

Tento model vytvořil William J. Baumol a Wallace E. Oates. Tito ekonomové kritizovali Pigouovu daň především kvůli špatné aplikovatelnosti do praxe. Dalším problémem bylo, že výše Pigouovské daně je rovna škodě, kterou by daná aktivita způsobila v situaci své optimální výše, ne však škodě na současné úrovni aktivity. Jejich řešením je stanovit úroveň emisí, která je společensky přijatelná. Taková úroveň se stane standardem. Činnosti, které tyto emise produkují, jsou následně zatíženy daní,

jejíž výše se bude zvyšovat až do doby, kdy daný subjekt dostatečně neomezí svou činnost (Baumol & Oates, 1971).

„*Tento postup byl z části uplatněn na začátku devadesátých let minulého století v České republice při stanovování sazeb poplatků za znečištění ovzduší. Vypočtená výše poplatků však nebyla politicky přijatelná a pro účely právní normy byla několikanásobně snížena*“ (Jílková a kol., 2006, s. 24).

5.3 Funkce poplatků k ochraně životního prostředí

Jako dvě nejvíce zmiňované funkce poplatků lze považovat funkci stimulační a fiskální. Jako nejdůležitější funkce v rámci environmentálních poplatků se jeví stimulační funkce. Tato funkce spočívá v tom, že stanovené sazby jednotlivých poplatků budou svou výší stimulovat subjekty, ke snížení negativních dopadů na životní prostředí, které jsou způsobeny jejich činností. Soukupová a kol. (2008) dodává, že takové chování má pak za následek snížení znečišťování a tím pádem i menší příjmy z poplatků, které dále směřují do veřejných rozpočtů. Sazby poplatků by měly být stanovené v takové výši, aby se producentům znečištění vyplatilo investovat do nových environmentálně šetrnějších technologií, výrobních postupů atd., nežli platit poplatky za stávající znečišťování.

Druhou funkcí, kterou by poplatky měly plnit je funkce fiskální. Subjekty, které znečišťují životní prostředí, jsou zpoplatněni, tím přinášejí jednotlivé poplatky finanční prostředky, které zpravidla plynou do veřejných rozpočtů. V ideálním případě by pak měly být tyto příjmy využívány na opatření směřující k zlepšení péče o životní prostředí (Šimíčková, n.d.).

Další funkcí poplatků je funkce internalizační. Tato funkce spočívá především v tom, že se negativní dopady na životní prostředí pomocí poplatků promítají do nákladů znečišťovatelů a následně i do cen konečných výrobků (Sidrov & Vosátka, 2011).

Příjmy z poplatků se akumulují ve veřejných rozpočtech. Posléze jsou využity k nápravě škod způsobených na životním prostředí či k předcházení těchto škod, čímž je zajištěna funkce kompenzační (Hák a kol., 2015).

6 Analýza poplatků

Tato část práce je zaměřena na analýzu vybraných poplatků týkajících se ochrany životního prostředí ČR. Z každé skupiny poplatků, které jsou uvedeny níže, je analyzován jeden konkrétní poplatek. MZP (2022c) uvádí následující seznam poplatků, které se v ČR využívají. Poplatky jsou rozděleny do pěti skupin podle oblasti životního prostředí, se kterým souvisejí.

a) „*v oblasti ochrany ovzduší:*
   - *poplatek za znečišťování ovzduší,*
   - *poplatky za výrobu a dovoz regulovaných látek a výrobků, které je obsahují (freony),*

b) *v oblasti ochrany vod:*
   - *platba za odebrané množství podzemní vody,*
   - *poplatky za vypouštění odpadních vod do vod povrchových,*
   - *poplatek za povolené vypouštění odpadních vod do vod podzemních,*
   - *platba k úhradě správy vodních toků a správy povodí,*

c) *v oblasti ochrany horninového prostředí:*
   - *úhrada z dobývacího prostoru,*
   - *úhrada z vydobytých nerostů na výhradních ložiskách nebo vyhrazených nerostů po jejich úpravě a zušlechtění,*

d) *v oblasti ochrany půdního fondu:*
   - *odvody za odnětí půdy ze zemědělského půdního fondu,*
   - *poplatek za odnětí dle lesního zákona,*

e) *v oblasti odpadového a obalového hospodářství:*
   - *poplatky za uložení odpadů,*
   - *poplatek za provoz systému shromažďování, sběru, přepravy, třídění, využívání a odstraňování komunálních odpadů,*
   - *poplatek na podporu sběru, zpracování, využití a odstranění vybraných auto vraků,*
   - *registrační a evidenční poplatek dle zákona o obalech.*“

6.1 Poplatky za znečišťování životního prostředí

Mezi tyto poplatky patří poplatky za znečišťování ovzduší, poplatky za vypouštění odpadních vod do vod podzemních, poplatky za uložení odpadů atd. Poplatky patřící do této skupiny platí producenti znečišťování. Cílem těchto poplatků je zamezit znečišťování a zároveň přinést finanční zdroje, které jsou využity k ochraně životního prostředí. Výše poplatku se pak obecně vypočte jako součin množství vyprodukovaných emisí, či znečišťujících látek a sazby pro jednotlivý druh těchto látek. Šimíčková (n.d., s. 13) dodává: „*Producent znečištění si lehce spočítá, kolik má platit, případně kolik ušetří na poplatcích, pokud sníží produkované znečištění. Má proto trvalou motivaci k omezování produkovaného znečištění.*“

6.2 Poplatek za znečišťování ovzduší

Poplatek za znečišťování ovzduší je jedním ze dvou poplatků, které jsou zavedeny v oblasti ochrany ovzduší. Nejdříve by bylo vhodné vysvětlit, proč je ochrana ovzduší důležitá. Jak uvádí Soukupová (2008, s. 147) „*Znečištění ovzduší vede jednak k akutním zdravotním problémům člověka, zvířat i rostlin, dlouhodobá expozice pak přispívá ke zhoršení zdravotního stavu populací jako celku*.“ dále pak také dodává, že znečištěné ovzduší může mít dopad i na špatné fungování klimatu.

Tento poplatek je upraven zákonem č. 201/2012 Sb., o ochraně ovzduší. Tento zákon (§ 15, odst. 1) vymezuje mimo jiné, kdo je poplatníkem. „*Poplatníkem poplatku za znečišťování je provozovatel stacionárního zdroje uvedeného v příloze č. 2 k tomuto zákonu.*“ Předmětem tohoto poplatku jsou vybrané znečišťující látky, které jsou vypouštěny ze stacionárního zdroje či zdrojů. Správcem tohoto poplatku jsou místně příslušné krajské úřady.

V minulosti byl tento poplatek rozdělen podle velikosti stacionárních zdrojů do následujících kategorií - poplatky za znečišťování ovzduší z malých zdrojů, středních zdrojů, zvláště velkých a velkých zdrojů (Zákon č. 86/2002 Sb., § 19).

Současná právní úprava stanovuje sazby poplatků za znečišťování ovzduší, jejichž vývoj je uveden na obrázku č. 3.

Obrázek č. 3: Sazby poplatku za znečišťování ovzduší v Kč/t

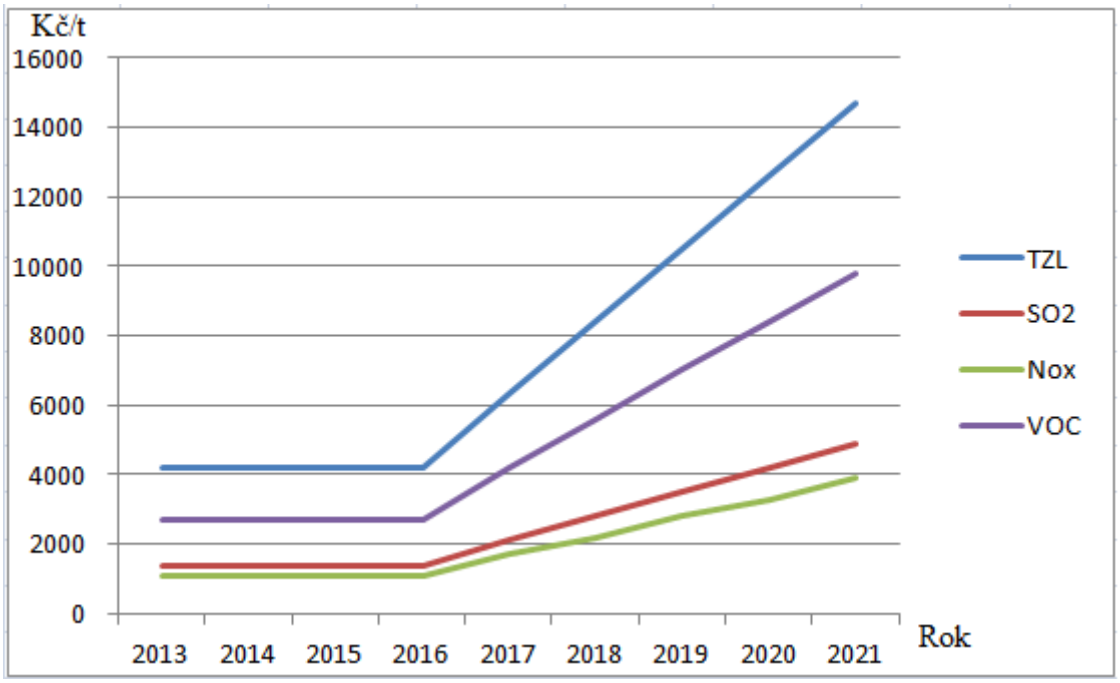

Zdroj: zákon č. 201/2012 Sb., zpracováno autorem

Na obrázky jsou uvedeny základní znečišťující látky (TZL – tuhé znečišťující látky, SO_2 – oxid siřičitý, Nox – oxidy dusíku, VOC – těkavá organická látka). K těmto látkám jsou přiřazeny sazby v Kč/t za jednotlivé roky. Sazby poplatku za jednotlivé znečišťující látky byly v období 2013 až 2016 neměnné. To znamená, že díky inflaci jejich reálná cena klesala. Tím byla oslabena především stimulační funkce poplatku, neboť finanční zátěž, kterou poplatek představuje pro subjekty, které znečišťují životní prostředí, se pak meziročně snižuje a nemotivuje je tedy k environmentálně šetrnějším způsobům výroby atd. Negativní dopad pak měly tyto neměnné sazby také na fiskální funkci, neboť byl výnos z poplatku menší, než kdyby byl meziročně zvyšován alespoň o výši inflace. Od roku 2017 se sazby každoročně zvyšují, konkrétně v roce 2020 se zvýšily o cca 20 %, což je pozitivní, neboť poplatky nejsou znehodnocovány inflací a zvyšuje se jejich motivační funkce.

Výnos z poplatku za znečišťování ovzduší byl do roku 2016 příjmem Státního fondu životního prostředí (SFŽP). Od roku 2017 se rozděluje výnos z poplatku mezi SFŽP (65 % výnosu), kraj, ve kterém se stacionární zdroj nachází (25 % výnosu) a státní rozpočet (10 % výnosu). Zákon č. 201/2012 Sb. (§ 15, odst. 14) stanovuje, k čemu má být příjem z poplatků použit. „*Výnos z poplatků za znečišťování, který je příjmem kraje, může být použit jen na financování opatření v oblasti ochrany životního prostředí. Výnos*

z poplatků za znečišťování, který je příjmem státního rozpočtu, může být použit jen na financování činností zajišťovaných ministerstvem podle § 5 odst. 1 až 5, § 7 odst. 1 a 2, § 10 odst. 2 a 6 a § 30…"

U fiskální funkce tohoto poplatku lze především sledovat, jakého finančního příjmu do veřejných rozpočtů bylo dosaženo. Velikost dílčích poplatků za jednotlivé látky a celkový příjem z těchto poplatků je obsažen v tabulce č. 2.

Tab. 2: Příjmy z poplatku za znečišťování ovzduší v tis. Kč

Rok	TZL	SO2	Nox	VOC	Celkem
2015	27 581,50	137 505,50	85 448,00	19 941,70	270 495,00
2016	27 581,50	137 505,50	85 448,00	19 941,70	270 495,00
2017	30 636,70	151 632,50	91 381,30	32 622,80	310 072,70
2018	44 675,90	173 207,00	115 184,90	49 083,10	382 179,00
2019	51 571,20	164 934,50	129 998,60	62 551,70	409 056,00
2020	39 546,90	122 549,10	119 087,70	62 166,00	343 379,10

Zdroj: CENIA (2016), CENIA (2017), CENIA (2018), CENIA (2019), CENIA (2020), CENIA (2021a), zpracováno autorem

Data v roku 2016 jsou shodná s daty z roku 2015, neboť nebyly v době uzávěrky k dispozici. Poplatky se podílejí ve sledovaném období průměrně 14 % na celkových příjmech SFŽP. Konkrétně v roce 2020 tyto příjmy představovaly 291,2 mil. Kč, což odpovídalo 171,3 % z plánovaného příjmu z tohoto poplatku. Příjem z poplatku představoval 14,80% z celkových příjmů SFŽP. Poplatek tedy v tomto ohledu plní fiskální funkci tím, že přináší do rozpočtu SFŽP nezanedbatelné finanční prostředky. Část z výnosu míří také do státního rozpočtu, ve kterém se průměrně ve sledovaném období podílí 0,0026 % na celkových příjmech. V roce 2020 byl výnos z poplatků mířící do státního rozpočtu cca 34 mil. Kč, což představovalo 0,0025 % na celkovém příjmu státního rozpočtu. Je tedy patrné, že finanční výnos z těchto poplatků se podílí na celkových příjmech jen zanedbatelnou výší. Posledním rozpočtovým určením tohoto poplatku jsou kraje. V roce 2020 byl příjem krajů z tohoto poplatku celkem 85 mil Kč. Celkové příjmy z poplatku rostly do roku 2019. V posledním sledovaném roce pak došlo ke snížení.

K tomu, aby bylo možné zhodnotit, jakým způsobem poplatek přispívá ke snížení míry znečištění, může pomoci, podívat se na množství vypouštěných emisí v období několika minulých let. Objem vybraných vypouštěných emisí během let 2005 – 2020 znázorňuje obrázek č. 4. Z obrázku je patrné, že emise během sledovaného období skutečně postupně klesaly. To poukazuje především na to, že subjekty postupně přecházejí k efektivnějším technologiím, které mají pozitivní vliv na vypouštění emisí.

Obrázek č. 4: Emise

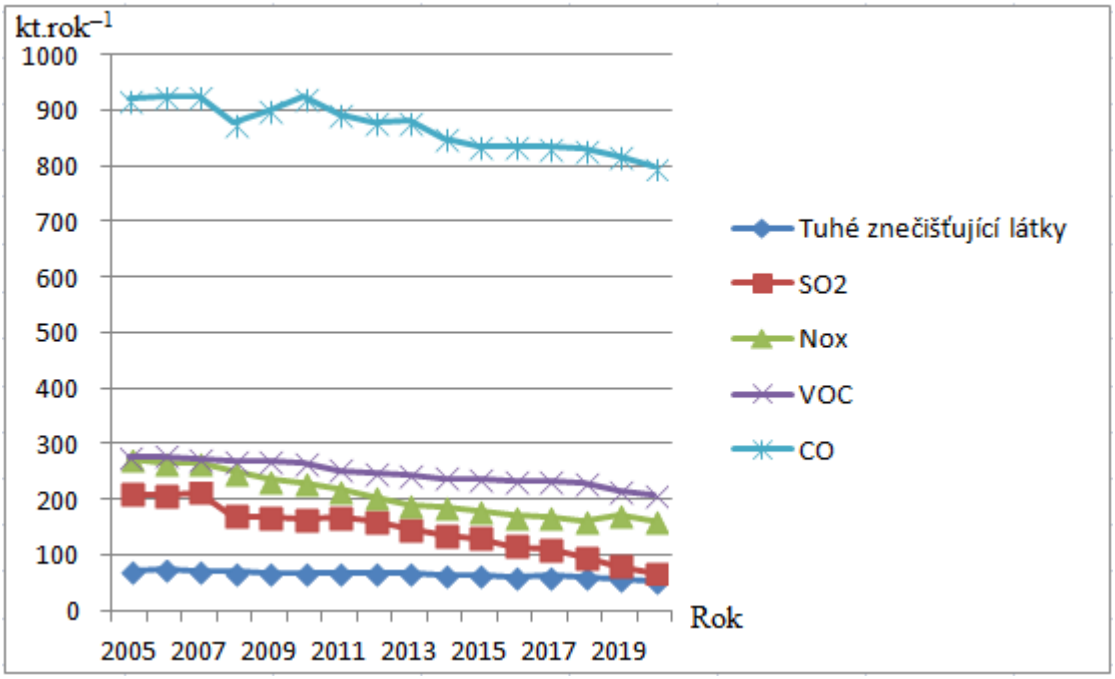

Zdroj: CENIA (2021a), zpracováno autorem

Poplatek by měl plnit funkci stimulační. Stimulační funkce by měla především přimět subjekty využívat ekologičtější technologie, či výrobní postupy tak, aby docházelo k snižování znečištění. K tomuto snižování znečistění skutečně dochází. Není to však způsobeno jen existencí poplatku za znečišťování ovzduší, ale zároveň působením dalších, současně fungujících nástrojů sloužících k ochraně ovzduší.

Za nedostatek tohoto poplatku lze považovat, že je poplatkem zatíženo jen pět hlavních znečišťujících látek. U ostatních znečišťujících látek tedy nejsou subjekty motivovány poplatkem k jejich snižování tím, že budou využívat výrobních postupů, které jsou šetrnější k životnímu prostředí, či investovat do technologií, které jsou efektivnější a mají menší dopad na životní prostředí.

Nezanedbatelný podíl na množství vypouštěných znečišťujících látek představuje doprava. Konkrétně v produkci emisí NO_x je hlavním zdrojem znečištění a dále má výrazný vliv na produkci skleníkových plynů. Česká informační agentura životního prostředí (CENIA) ve svém dokument Zpráva o životním prostředí ČR (2021b, s. 70) uvádí „*V městských aglomeracích bez významnější zátěže ovzduší ze stacionárních zdrojů (např. Hl. m. Praha) je doprava rozhodujícím činitelem ovlivňujícím kvalitu ovzduší.*“ Největším podílem se na dopravě podílí individuální automobilová doprava, na tu se však poplatek žádným způsobem nevztahuje, neboť poplatníkem je pouze provozovatel stacionárního zdroje.

Pozitivně lze hodnotit, že se zákon o ochraně ovzduší snaží přimět subjekty ke snižování emisí pomocí pozitivních prvků stimulace, které jsou vedeny v zákoně č. 201/2012 Sb. (§ 15). V tom je uvedeno, že se poplatek nevyměří, pokud je na daném stacionárním zdroji provedena rekonstrukce, či modernizace, díky které jsou o dané procento sníženy emise jednotlivých znečišťujících látek oproti roku 2010. Dalším případem, kdy se poplatek nevyměří, je v případě, kdy podle (§ 15, odst. 6) „[…] *stacionární zdroj dosahuje podle údajů z kontinuálního měření emisí v celém poplatkovém období nižší emisní koncentrace nežli 50 % hodnoty specifického emisního limitu.*“

V zákoně č. 201/2012 Sb. (§ 15) je dále uvedené osvobození od poplatku u stacionárních zdrojů či provozoven, jejichž celková výše nepřesahuje 50 000 Kč. Ve spojení s tím, že byly zrušeny jednotlivé kategorie poplatku podle velikosti stacionárního zdroje, (tedy i malých zdrojů) je v současné době tento poplatek zaměřen především na větší zdroje, které produkují velké množství znečišťujících látek. Menší zdroje, které nepřesáhnou stanovenou výši 50 000 Kč a jsou od poplatku osvobozené, však mohou v součtu produkovat značné množství emisí, které není zpoplatněno.

Kompenzační funkce je zde plněna především díky zákonné úpravě, která stanoví, na jaké účely mohou být příjmy jednotlivých veřejných rozpočtů použity. U té části z poplatku, která je příjmem SFŽP, není stanoveno, na co přesně musejí být finanční prostředky použity. Účelovost těchto prostředků však vychází z podstaty SFŽP, neboť většinu výdajů tohoto fondu představují dotace a půjčky, ze kterých jsou financovány ekologicky přínosné projekty (zákon č. 388/1991).

Co se týče internalizační funkce tohoto poplatku, Soukupová (2009, s. 117) uvádí: „*Poplatky za znečišťování ovzduší částečně internalizují externality vznikající vypouštěním znečišťujících látek do ovzduší. Tato internalizace je však skutečně pouze částečná, resp. poplatek je mnohem nižší než odhadovaná výše vznikajících externích nákladů. Uvádí se, že pro plnou internalizaci externích nákladů by bylo potřebné zvýšit sazby poplatků v některých případech až desetkrát.*“ Od roku 2009 byly sazby opravdu několikanásobně zvýšeny. Největší zvýšení sazeb bylo u tuhých znečišťujících látek a těkavých organických látek. U obou těchto skupin došlo k 4,9 násobnému zvýšení sazeb. Zvýšení sazeb je pozitivní, ovšem ani v současné době nejsou stanoveny v takové výši, ve které se podle odhadů měly pohybovat před více než deseti lety. Lze tedy souhlasit s tím, že je internalizační funkce naplněna jen částečně.

6.3 Poplatek za ukládání odpadů na skládku

Jedním z poplatků, které jsou zavedeny v oblasti odpadového a obalového hospodářství, je poplatek za ukládání odpadů na skládky. Tento poplatek je v současné době stanoven zákonem o odpadech č. 541/2020 Sb., který vstoupil v platnost 1. 1. 2021. Do té doby byl v platnosti zákon č. 185/2001 Sb., o odpadech a o změně některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon o odpadech č. 541/2020 Sb. (§ 103) uvádí, že poplatníkem je „[…] *ten, kdo pozbývá vlastnické právo k odpadu, při jeho předání k uložení na skládku, obec, pokud je původcem ukládaného komunálního odpadu, nebo provozovatel skládky, pokud uložil odpad na jím provozovanou skládku, nebo určil odpad při jeho uložení na skládku jako technologický materiál pro technické zabezpečení skládky*.“

Zákon o odpadech č. 541/2020 Sb. (§ 105, odst. 1) dále zmiňuje případy, které jsou osvobozené od poplatku. „*Od poplatku za ukládání odpadů na skládku se osvobozuje uložení odpadu na skládku v rámci řešení následků krizové situace podle krizového zákona.*“ Dále je osvobozeno od poplatku ukládání tzv. technologického materiálu, pokud nepřesahuje 25 % z celkové hmotnosti odpadů, které jsou na skládce v daném kalendářním roce uloženy.

V období, na které je tato práce zaměřena, tedy do roku 2020 včetně, stále platil zákon č. 185/2001 Sb., o odpadech, který poplatek za ukládání odpadů na skládky rozděloval na dvě části. První částí byla základní složka. Tato složka se platila za uložení všech

kategorií odpadu (komunální, nebezpečný, ostatní). Druhou částí byla riziková složka, která se platila jen za uložení nebezpečného odpadu. Vybraný poplatek pak provozovatel skládky odvádí příjemcům. Prvním příjemcem je obec, na jejímž katastrálním území se skládka nachází, té se odvádí základní složka poplatku. Druhým příjemcem je SFŽP, kterému se odváděla riziková složka.

Od 1. 1. 2021 vstoupil v platnost nový zákon o odpadech č. 541/2020 Sb., který způsobil několik zásadních změn. Správcem tohoto poplatku se stal SFŽP. Odpady se nově rozdělují do pěti skupin: využitelný odpad, zbytkový odpad, nebezpečný odpad, vybraný technologický odpad a sanační odpad. Pro každý z těchto odpadů se vypočte dílčí poplatek součinem dílčího základu poplatku a příslušné sazby. Celkový poplatek za ukládání odpadů na skládky se poté vypočte jako součet dílčích základů poplatku. Příjmy z poplatků plynoucí mezi obce, na jejichž katastrálním území se skládka nachází a SFŽP jsou rozděleny v jiném poměru. Výnos z dílčího poplatku za ukládání využitelného odpadu je rozdělen v roce 2021 mezi obce a SFŽP v procentuálním poměru 60/40. Procentuální poměr na výši příjmu SFŽP se bude postupně zvyšovat. V roce 2030 a dalších letech je zákonem stanovený procentuální poměr 20/80. Co se týče zbytkových odpadů, příjem z nich je v roce 2021 stanoven v procentuálním poměru 80/20. Stejně jako v předchozím případě se bude procentuální část na příjmu, který bude plynout do SFŽP zvyšovat a v roce 2030 bude tento poměr 40/60. U nebezpečného odpadu je procentuální poměr 50/50 a zůstává v průběhu let konstantní. Stejně tak zůstávají v průběhu let 2021-2030 konstantní příjmy z vybraných technologických odpadů, jejichž plná výše směřuje do rozpočtu obcí. Výše dílčího výnosu z uloženého sanačního odpadu je příjmem pouze pro obce, na jejichž území se skládka nachází (zákon č. 541/2020 Sb., § 110).

Tab. 3: Příjmy z poplatku za ukládání odpadů na skládky v mil. Kč

Rok	Základní složka - obce	Riziková složka -SFŽP
2015	1 433,10	21,2
2016	1 457,40	21,1
2017	1 509,50	19,6
2018	1 627,70	20,8
2019	1 798,10	23,4
2020	1 732,10	28,6

Zdroj: CENIA (2016), CENIA (2017), CENIA (2018), CENIA (2019), CENIA (2020), CENIA (2021a), zpracováno autorem

Pro vyhodnocení fiskální funkce může pomoci tabulka číslo 3, kde jsou uvedené příjmy jednotlivých rozpočtových určení tohoto poplatku. Je patrné, že příjem SFŽP z tohoto poplatku je řádově menší než příjem obcí. V roce 2020 byl příjem SFŽP 28,6 mil. Kč, což odpovídá 1,45 % z celkových příjmů SFŽP. Základní složka, která plyne do rozpočtu obcí, přináší o poznání vyšší finanční příjmy. V roce 2020 byl výnos z této složky 1 732,10 mil. Kč. Do rozpočtu obcí tedy přináší tento poplatek značné finanční prostředky a lze tedy konstatovat, že fiskální funkci z tohoto pohledu poplatek plní. Nepoměr mezi příjmem obcí, na jejichž území se skládka nachází a SFŽP řeší nový zákon o odpadech č. 541/2020 Sb.

V zákoně č. 185/2001 Sb. jsou uvedeny sazby, které byly stanoveny od roku 2002 do roku 2009, tyto sazby jsou vyobrazeny na obrázku č. 5.

Obr. č. 5: Sazby poplatku za ukládání odpadu na skládky v (Kč/t)

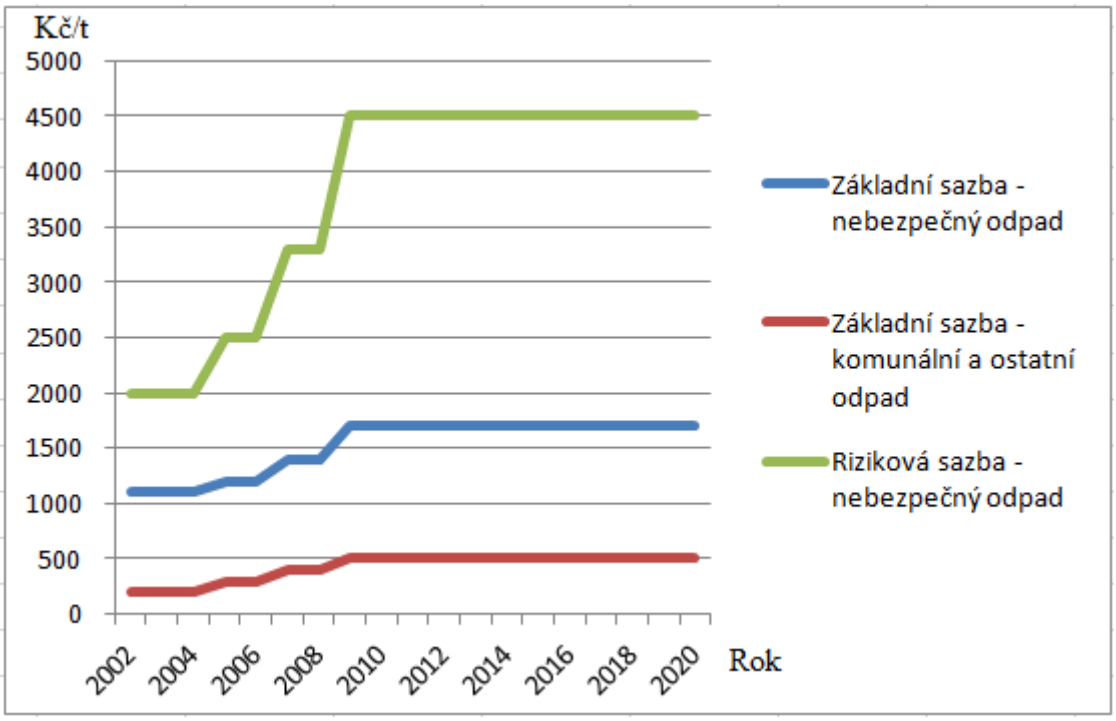

Zdroj: zákon č. 185/2001 Sb., zpracováno autorem

V roce 2009 byla výše v základní sazbě nebezpečný odpad 1 700 Kč/t a 500 Kč/t za komunální a ostatní odpad. V rizikové části poplatku byla sazba 4 500 Kč/t. Od tohoto roku nebyly sazby navyšovány až do roku 2021, kdy vyšel v platnost již zmiňovaný

zákon o odpadech č. 541/2020 Sb. Způsob, jakým by se měly podle tohoto zákona vyvíjet sazby u jednotlivých odpadů od roku 2021 do roku 2030, znázorňuje obrázek č. 6.

Obr. č. 6: Nové sazby poplatku za ukládání odpadu na skládky (Kč/t)

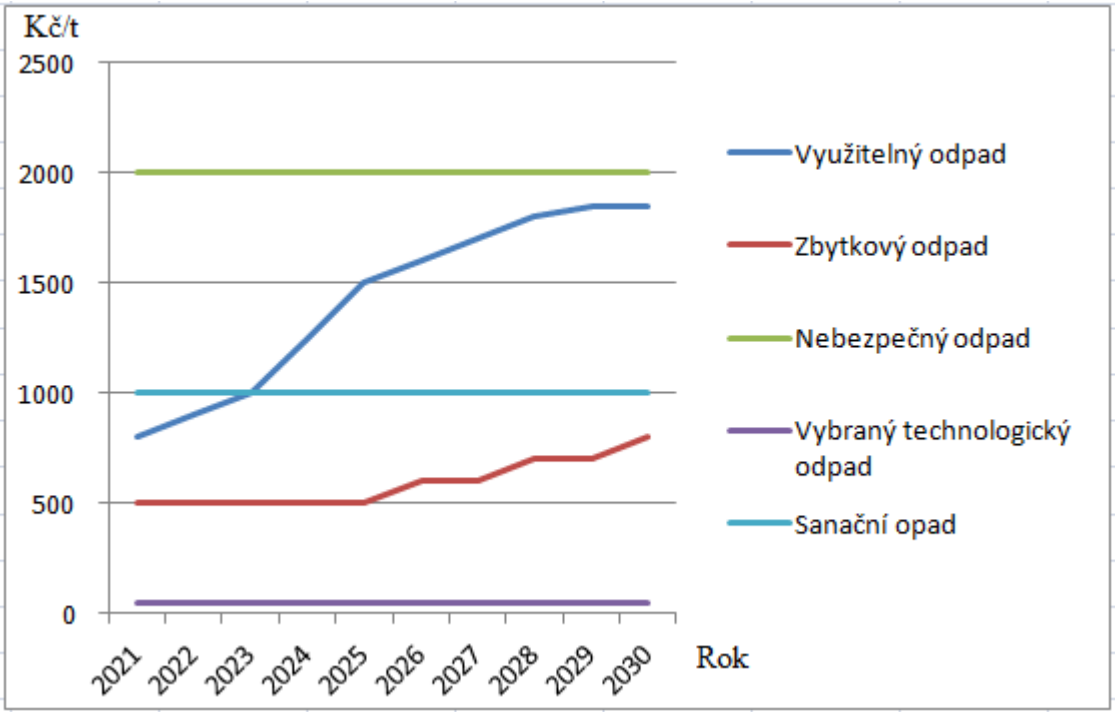

Zdroj: zákon č. 541/2020 Sb., zpracováno autorem

Z obrázku č. 6 je patrné, že sazby za sanační, vybraný technologický a nebezpečný odpad jsou ve sledovaném období konstantní. Sazby za ukládání zbytkového odpadu se budou od roku 2026 postupně zvyšovat. Nejrazantnější vývoj sazeb je u využitelného odpadu. U tohoto druhu odpadu dochází k meziročnímu navyšování sazeb až do roku 2029.

K tomu, aby bylo možné zhodnotit, zda poplatek opravdu funguje a napomáhá ke snižování produkce odpadů, potažmo ke snižování množství odpadů, které jsou ukládané na skládky, je potřeba se podívat na vývoj v minulých letech. Ten je znázorněn na obrázku č. 7.

Obr. č. 7: Produkce odpadu v letech 2009 – 2020 (t)

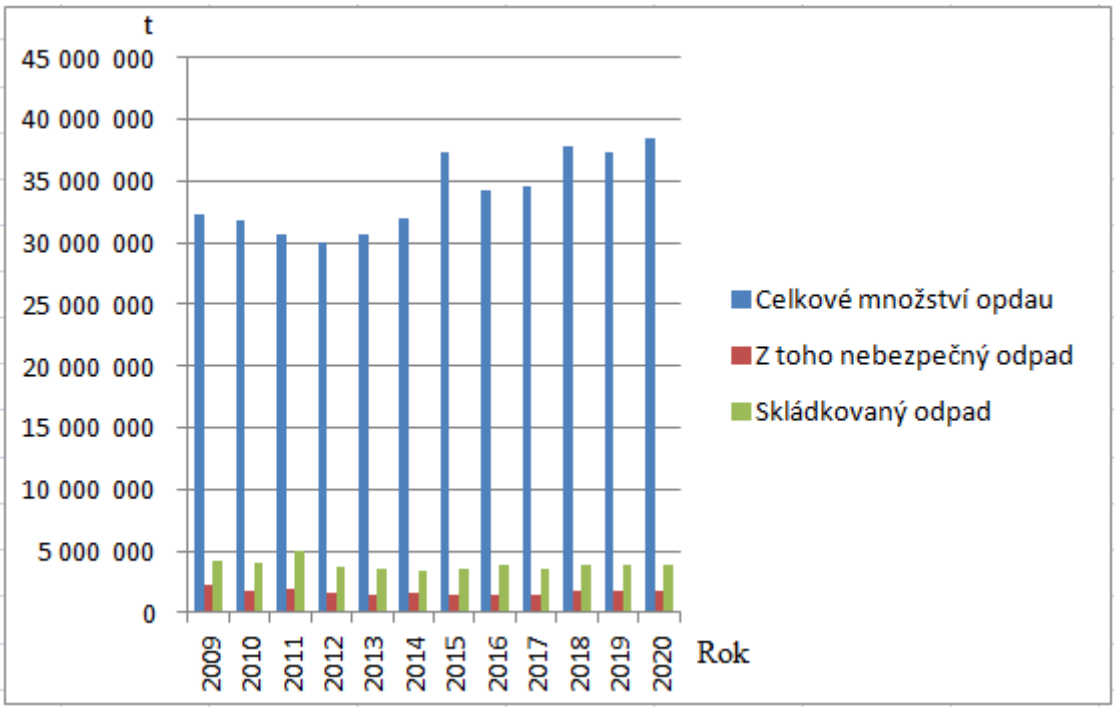

Zdroj: CENIA (2015), CENIA (2021a), zpracováno autorem

Z obrázku č. 7 je patrné, že se celková produkce odpadů ve sledovaném období zvyšovala. Konkrétně se mezi lety 2009 až 2020 zvýšila tato produkce o 19,3 %. V této oblasti tedy lze sledovat výrazný rostoucí trend. Naproti tomu množství nebezpečného odpadu mezi lety 2009 až 2020 klesalo. Nešlo však o nijak zásadní pokles, ve sledovaném období kleslo množství o 6,7 %. Množství odpadu, které bylo ukládáno na skládky, kleslo mezi lety 2000–2020 o 7,44 %. Z obrázku je však patrné, že ani tento pokles nebyl nijak zásadní. V meziročním porovnání 2019-2020 došlo naopak k navýšení skládkovaného odpadu, které konkrétně činilo 3 761,8 tis. tun. Skládkování odpadu je nejvyužívanějším způsobem pro odstraňování odpadu, což je dlouhodobým a významným problémem v oblasti ochrany životního prostředí v ČR.

Negativně lze u tohoto poplatku hodnotit především to, že není zákonem stanovena účelovost výnosů, která by ukládala povinnost obcím použít výnos z tohoto poplatku na ochranu životního prostředí a nápravu škod způsobených skládkováním odpadu. Zda jsou tedy finanční prostředky získané z poplatku využity k těmto účelům, závisí na jednotlivých obcích, čímž je podstatně oslabena funkce kompenzační.

Další věcí, kterou lze hodnotit negativně jsou konstantní sazby, které jsou zavedené u tří skupin odpadů, a to u nebezpečného odpadu, sanačního odpadu a vybraných

technologických odpadů. Tyto sazby jsou podle zákona o odpadech neměnné až do roku 2029 a dále. To opět znamená, že bude u dílčích poplatků těchto skupin odpadů, především kvůli inflaci klesat reálná hodnota poplatku, což snižuje stimulační funkci poplatku. Naopak u dvou zbývajících skupin odpadů se budou sazby během let zvyšovat. Nejvyšší zvýšení sazby je patrné u využitelného odpadu. Tím se nový zákon snaží snížit množství skládkování využitelného odpadu a přimět subjekty především k jeho recyklaci. Což dokládá § 40 zákona č. 541/2020 Sb., kde je uvedeno, že od roku 2030 bude zakázáno ukládat využitelný odpad na skládky.

Poplatek plní funkci fiskální, neboť jeho výnos plyne do rozpočtu obcí a SFŽP. Část výnosu plynoucí do rozpočtu obcí v současné době převažuje. Pro obce na jejichž území se skládka nachází, představuje nezanedbatelný zdroj financí.

Poplatek má za cíl přimět subjekty k lepšímu nakládání s odpady. Především pak k recyklaci odpadů, u kterých je to možné. OECD (2018, s. 13) ve svém dokumentu Hodnocení stavu a politik životního prostředí poukazovala na to, že „*Skládkování je až šestkrát levnější než spalování s energetickým využitím, což je v rozporu s cílem podporovat recyklaci před energetickým využitím a konečným uložením.*“ (MZP, 2021, s. 54) ve svém dokumentu Státní politika životního prostředí 2030 s výhledem do 2050 také uvádí, že „*K odklonu od skládkování přispěje zvýšení sazby poplatku za uložení odpadu na skládku, který je v ČR tak nízký, že skládky mají konkurenční výhodu ve vztahu k ostatním environmentálně přijatelnějším a hierarchicky výše postaveným technologiím nakládání s odpady.*“ Návrhem pak bylo přijmout nový zákon a zvýšit poplatek za ukládání odpadu na skládky. Zvýšené sazby poplatku by tedy měly stimulovat znečišťovatele k šetrnějším způsobům nakládání s odpady a pomoci s přechodem na oběhové hospodářství. Je třeba zmínit, že skládkami s odpady mohou být negativně postiženy i přilehlé obce, na jejichž katastrálním území se skládky nenacházejí. K těmto obcím však žádné příjmy z poplatku neplynnou. Tento problém by mohl být předmětem případné nové úpravy zákona.

Tento poplatek představuje náklad pro subjekty, které ukládají odpad na skládku. V případě komunálního odpadu je však poplatníkem obec. Poplatek tedy v tomto případě nedopadá přímo na producenty znečištění.

6.4 Poplatky za využívání přírodních zdrojů

Poplatky za využívání přírodních zdrojů jsou druhou skupinou poplatků k ochraně životního prostředí. Sazba poplatku za využívání přírodních zdrojů by měla být stanovena tak, aby odrážela skutečnou hodnotu konkrétního přírodního zdroje, či jeho vzácnost. Takovéto stanovení sazby je však v praxi problematické. (Hák a kol., 2015). Podstatou těchto poplatků je omezit nadměrné čerpání přírodních zdrojů. Mezi tento typ poplatků patří například poplatek za odebrané množství vody, poplatky za odběry vody z vodních toků, úhrady z dobývacího prostoru a z vydobytých vyhrazených nerostů atd. Vybrané poplatky tohoto druhu jsou analyzovány v následujících kapitolách.

6.5 Poplatek za odebrané množství podzemní vody

Poplatek za odebrané množství podzemní vody je jedním z poplatků, které jsou zavedeny v oblasti ochrany vod. Tento poplatek je upraven podle zákona č. 254/2001 Sb., o vodách a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů. Jak vyplývá z účelu zákona, poplatek by měl sloužit především k hospodárnému využívání podzemních vod. Podzemní vody jsou definovány jako (§ 2, odst. 2) „[…] *vody přirozeně se vyskytující pod zemským povrchem v pásmu nasycení v přímém styku s horninami; za podzemní vody se považují též vody protékající podzemními drenážními systémy a vody ve studních.*“

Od roku 2019 je správcem tohoto poplatku SFŽP. Poplatkem jsou zatíženi ti, jejichž roční odběr podzemní vody přesahuje 6 000 m^3, nebo pokud je překročen měsíční odběr 500 m^3. Sazba za odběr podzemní vody je 2 Kč/m^3, v případě pitné vody. Pro vodu, která je odebírána pro jiné užití, je stanovena sazba 3 Kč/m^3. Podle zákona č. 254/2001 Sb., o vodách směřuje do rozpočtu SFŽP 50 % z výnosů z tohoto poplatku a stejně tak 50 % do rozpočtu územně příslušného kraje. Dále také zákon č. 254/2001 Sb., o vodách a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů (§ 88h, odst. 1) uvádí, na co mohou být finanční prostředky z poplatku použity: „*Část výnosu poplatku za odebrané množství podzemní vody, která je příjmem rozpočtu kraje, může být použita pouze na podporu výstavby a obnovy vodohospodářské infrastruktury, a to zejména pro obec, na jejímž území se odběr podzemní vody uskutečňuje, a na zřízení a doplňování zvláštního účtu podle § 42 odst. ,4.*“ a dále (§ 88h, odst. 2) „*Část výnosu poplatku, která je*

příjmem Státního fondu životního prostředí České republiky, může být použita na zlepšování ochrany kvality a množství vod a sledování množství a kvality vod.“

Pro posouzení toho, jak poplatek za odebrané množství vody naplňuje fiskální funkci je potřeba se podívat na příjmy z tohoto poplatku, které míří do veřejných rozpočtů. Tyto příjmy v období let 2015-2020 jsou uvedené v tabulce č. 4.

Tab. 4: Příjmy z poplatku za odebrané množství vody v tis. Kč

Rok	SFŽP	Kraje	Celkem
2015	357 035	439 665	796 700
2016	379 299	461 778	841 077
2017	303 220	409 867	713 087
2018	385 261	487 810	873 071
2019	-188 311	52 635	-135 676
2020	355 309	355 597	710 906

Zdroj: CENIA (2016), CENIA (2017), CENIA (2018), CENIA (2019), CENIA (2020), CENIA (2021a), zpracováno autorem

Tento poplatek byl vybírán až do roku 2018 na základě záloh a po přiznání množství vody, která byla skutečně odebrána, byly zálohy zúčtovány. Od roku 2019 není poplatek hrazen pomocí záloh, ale je vybírán na základě přiznaných skutečností. Následkem toho byly v roce 2019 uhrazeny vratky ze SFŽP, které činily 267,9 mil. Kč, což ovlivnilo příjem, který je v roce 2019 záporný. Průměrný příjem z poplatku za odebrané množství vody je 356 mil. Kč, bez zohlednění roku 2009, který je zkreslený právě díky zrušení záloh. V roce 2020 byl výnos z tohoto poplatku plynoucí do SFŽP 355,3 mil. Kč, což odpovídalo 18 % z celkových příjmů tohoto fondu. Do rozpočtu krajů pak směřovalo 355,5 mil. Kč. Lze tedy říci, že poplatky plní fiskální funkci, neboť přinášejí do SFŽP a rozpočtu krajů značné finanční prostředky.

Pro posouzení toho, zda je poplatek skutečně účinný a dochází tedy ke snižování množství odebírané podzemní vody, může pomoci graf na obrázku č. 8.

Obr. č. 8: Množství odebrané podzemní vody (mil. m^3)

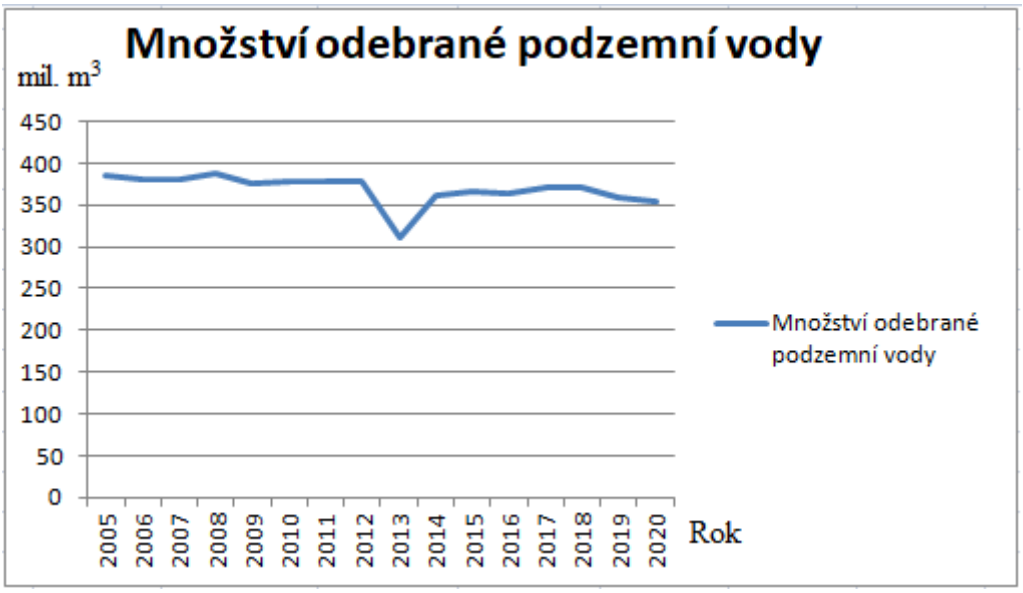

Zdroj: CENIA (2021b), zpracováno autorem

Největší podíl na odebírání podzemní vody mají vodovody pro veřejnou potřebu, je to způsobené především větší jakostí podzemních vod oproti vodám povrchovým. V roce 2020 bylo pro tyto účely použito 81,4 % z celkové odebrané podzemní vody. Dalšími sektory, které se také podílejí, na odběru podzemní vody jsou: energetika, zemědělství, průmysl a ostatní (CENIA, 2021b).

Na obrázku číslo 8 je patrný pokles množství odebrané podzemní vody mezi lety 2012 a 2013. V roce 2014 však došlo k opětovnému zvýšení odebrané vody a od té doby množství odebrané vody spíše stagnuje. I přesto však lze pozorovat v průběhu let 2005-2020 určitou klesající tendenci, která však není nijak zásadní.

Aktuální sazby za odebrané množství podzemní vody byly stanoveny zákonem č. 254/2001 Sb., o vodách, který nabyl účinnosti 1. 1. 2002. Od této doby nebyly sazby nijak navyšovány. Fixní sazby v tomto období mají za následek především stále se snižující reálnou hodnoty poplatku. Tímto je tedy snížena stimulační funkce poplatku, který stále méně finančně zatěžuje spotřebitele. Negativně jsou ovlivněny i příjmy krajů a SFŽP, do kterých plynou menší příjmy právě díky klesající reálné hodnotě poplatku, než kdyby byl poplatek meziročně zvyšován o výši inflace a reálná hodnota poplatku byla stále stejná. Poplatek patří mezi poplatky za využívání přírodních zdrojů. Soukupová (2008, s. 177-118) uvádí „*Poplatek tedy vyjadřuje cenu přírodního Zdroje a sazba by měla vycházet z jeho ocenění. S tímto postupem se však počítá do budoucna,*

v současné době je sazba stanovena bez podrobnějších kalkulací.“ Do současné doby však nebyly takové sazby, které by blíže odpovídaly skutečné ceně tohoto zdroje, zavedeny. O nedostatečné výši sazeb u tohoto poplatku vypovídá také hodnocení MZP ve strategickém dokumentu Státní politika životního prostředí 2030 s výhledem do 2050 (2021, s. 103) „*Nastavení sazby poplatků v oblasti vod nemotivuje k ekologickému nakládání s vodami, vč. efektivního využívání pitné vody*.“ Úprava sazeb u poplatku za odebrané množství podzemní vody je pak jedním z opatření, které je v tomto strategickém dokumentu navrhováno. Současně byla úprava sazeb jedním z opatření, které MZP uvádělo ve svém dřívějším dokumentu Vyhodnocení politiky životního prostředí ČR 2012-2020 (n.d.), kde bylo navrženo, aby se sazby za odběr podzemní vody zvýšily na takovou úroveň, která by odpovídala alespoň ceně za odebírání povrchové vody. K tomuto opatření však následně nedošlo.

Dále je potřeba si uvědomit, že poptávka po pitné vodě není příliš elastická. Zvyšování výše poplatku, by tak mělo u vody používané k tomuto účelu vliv spíše na zvyšování příjmů, které plynou do rozpočtu krajů a SFŽP, než na klesání množství odebrané vody.

Z předešlého vychází, že poplatek tedy neplní funkci stimulační, neboť stanovené sazby nejsou dostatečně vysoké na to, aby přiměly spotřebitele ke snížení odběrů podzemní vody například tím, že budou investovat do nových technologií. Jako vhodné řešení by se jevilo především zvýšit sazbu za odběr podzemní vody, která je odebírána pro jiné užití než pitnou vodu. To by mělo snížit spotřebu této vody a přimět spotřebitele k jejímu efektivnějšímu využívání. Poplatek tedy plní spíše funkci fiskální, neboť přináší finanční prostředky do jednotlivých rozpočtových určení.

Kompenzační funkci u tohoto poplatku zajišťuje zákon o vodách, neboť je v něm, jak již bylo zmíněno výše, určeno, že výnos z poplatku, který je příjmem kraje, musí být využit na obnovu ve vodohospodářské oblasti.

Pro vyhodnocení internalizační funkce je vhodné se podívat na to, jakou částí se poplatek podílí na celkové ceně vodného pro spotřebitele. V současné době, kdy je průměrná výše vodného 49,88Kč, představuje poplatek 4 % z celkové ceny vodného. Při zachování stávajících sazeb a předpokládaném zvyšování cen vodného se bude podíl poplatku na celkové ceně stále zmenšovat. Lze tedy říci, internalizační funkce tohoto poplatku je velmi nízká. Přesto se však poplatek, i když ne velkou částí promítá do nákladů spotřebitelů.

6.6 Úhrada z vydobytých nerostů na výhradních ložiskách nebo vyhrazených nerostů po jejich úpravě a zušlechtění

Tato úhrada je využívána v oblasti ochrany horninového prostředí. Její výše by měla odpovídat ceně přírodních zdrojů, v tomto případě vydobytých nerostů. Úhradu z vydobytých nerostů upravuje zákon č. 44/1988 Sb. o ochraně a využití nerostného bohatství ve znění pozdějších předpisů. Tento zákon stanovuje (§ 33i, odst. 1), že, „*Předmětem úhrady jsou vydobyté nerosty*." Čímž se rozumí (§ 33i, odst. 2) „[…] *nerosty, pro které byl stanoven dobývací prostor a které byly v daném úhradovém období vydobyty na základě povolení hornické činnosti, vyhrazené nerosty získané v daném úhradovém období při provádění ložiskového průzkumu ve stanoveném průzkumném území, nebo vyhrazené nerosty získané nepovoleným dobýváním výhradního ložiska nebo neoprávněně prováděným ložiskovým průzkumem.*" Poplatníkem této úhrady je pak (§ 33h, odst. 1) „[…] *držitel dobývacího prostoru, organizace, která vydobyté nerosty získala při provádění ložiskového průzkumu ve stanoveném průzkumném území, nebo ten, kdo provádí nepovolené dobývání výhradního ložiska nebo neoprávněně provádí ložiskový průzkum, při kterém získal vyhrazený nerost.*"

Úhrada se rozděluje na dílčí základy podle množství jednotlivých druhů vydobytých nerostů, které se vykazují jako čistá těžba. Čistou těžbu zákon definuje takto (§ 33j, odst. 1) „[…] *představuje úbytek zásob jejich vydobytím v jednotkách množství a je určena k dalšímu zpracování nebo k odbytu. Do této těžby není zahrnuto znečištění ani vnitřní ani vnější ztráty.*" Správcem úhrady je příslušný báňský úřad.

Sazba úhrady není na rozdíl od ostatních zkoumaných poplatků stanovena pevnou částkou, ale je to procentuální část z tržní ceny konkrétních nerostů. Zákon dále uvádí, že tato sazba může dosahovat maximálně 10 % z tržní ceny vydobytých nerostů. O výši této sazby u jednotlivých druhů vydobytých nerostů rozhoduje vláda. Výše sazeb může být také zvýšena s ohledem na vývoj tržních cen nerostů, ve lhůtách nejméně pěti let. Stimulační funkce je zde velmi omezená. Maximální sazba je stanovena jen v několika případech, z toho lze vyvodit, že výše úhrady nemá dostatečný vliv na společnosti, které nerosty těží. Aby úhrada plnila stimulační funkci, bylo nutné zvýšit sazbu tak, aby se upřednostnily zdroje, které nemají tak vysoký negativní dopad na životní prostředí, např. recyklované materiály.

Dílčí část úhrady se zjistí jako součin množství vydobytého nerostu a příslušné sazby konkrétního nerostu. Celková výše úhrady se pak vypočte jako součet dílčích úhrad, který se zaokrouhlí na celé stokoruny nahoru (zákon č. 89/2016 Sb.).

Rozpočtovým určením této úhrady je státní rozpočet a rozpočet obce, na jejímž území byl daný nerost dobýván. Podíl, jakým se na těchto příjmech podílejí, se rozlišuje podle druhu dobytého nerostu a u hnědého uhlí také podle způsobu, jakým bylo vydobyto. Dílčí úhrada z hnědého uhlí, které bylo dobývané povrchovým způsobem, plyne z 33 % do příjmu obce a 67 % do příjmu státního rozpočtu. Dílčí úhrada z hnědého uhlí, která bylo vydobyto hlubinným způsobem, z černého uhlí, z radioaktivních nerostů, z ropy, nebo z hořlavého zemního plynu plyne ze 75 % do rozpočtu obce a z 25 % do státního rozpočtu. Ostatní dílčí úhrady pak plynou z 38 % do rozpočtu obce a z 62 % do státního rozpočtu (zákon č. 89/2016 Sb.).

K vyhodnocení kompenzační funkce je potřeba se podívat, jak jsou výnosy z poplatku využity. U té části z úhrady, která plyne do rozpočtu obcí, není stanovené, jakým způsobem by měly být tyto prostředky využity. Přitom do rozpočtu obcí plyne značná část příjmů z této úhrady. V současné době tedy obce sami rozhodují o tom, zda budou příjmy z úhrady používat k nápravě škod, které jsou dobýváním způsobeny, či nikoliv. V tomto tedy lze spatřit určitou nevýhodu a možná i skutečnost, kterou by se měl zákon, či jeho nová úprava zabývat. Způsob, jakým se bude nakládat s finančními prostředky, které jsou součástí příjmu státního rozpočtu, již je v zákoně ukotvený. První část, která je ve výši 28 % z výnosu z úhrady (§ 33o, odst. 1) „[…] *může být použita jen k odstranění škod způsobených dobýváním ložisek vyhrazených i nevyhrazených nerostů, pro zajištění a likvidaci opuštěných důlních děl nebo k sanaci, rekultivaci a revitalizaci pozemků ve vlastnictví státu, a to v rámci rozpočtové kapitoly Ministerstva průmyslu a obchodu.*“ Druhá část ve výši 12 % (§ 33o, odst. 2) „[…] *může být použita jen pro zjišťování, evidenci, zajišťování a likvidaci starých důlních děl a opuštěných průzkumných důlních děl a pro zajištění výkonu státní geologické služby spojeného především s ochranou a evidencí nerostného bohatství a surovinových zdrojů a na to navazujícím zpřístupňováním informačních zdrojů, případně s podporou provádění státní surovinové politiky, rizikovými geofaktory a řešením problematiky těžebních odpadů, a to v rámci rozpočtové kapitoly Ministerstva životního prostředí.*“

K posouzení toho, jak úhrada plní fiskální funkci může pomoci níže přiložená tabulka č. 5, ve které jsou uvedeny příjmy směřující do jednotlivých rozpočtových určení v letech 2015-2020

Tab. 5: Příjmy z úhrady za dobývání nerostů 2015 – 2020 v tis. Kč

Rok	Státní rozpočet	Obce	Celkem
2015	129 398	388 193	517 591
2016	108 579	325 740	434 319
2017	146 170	243 687	389 857
2018	712 967	497 282	1 210 249
2019	613 626	424 041	1 037 667
2020	500 087	315 734	815 821

Zdroj: CENIA (2021a), zpracováno autorem

Jak bylo zmíněno výše, stimulační funkce úhrady je značně omezena a plní spíše funkci fiskální. V tabulce č. 5 je vidět, že od roku 2018 směřuje do státního rozpočtu větší část z celkových příjmů z úhrady. Od roku 2015 do roku 2020 se tato výše příjmů z úhrady několikanásobně zvýšila. Příjmy obcí klesaly od roku 2015 do roku 2017, v roce 2018 se výrazně zvýšily a do posledního sledovaného roku opět klesaly. Příjem obcí v roce 2020 byl o 18,6 % nižší než v roce 2015. Během let klesl počet obcí, na jejichž území se nerosty těží. V roce 2015 to bylo 501 obcí, což znamená, že průměrný příjem z této úhrady na jednu obci činil 774 863 Kč. V roce 2020 byly nerosty těženy v celkem 485 obcích, což představovalo průměrný příjem 650 997 Kč na jednu obci. I přesto, však může příjem z této úhrady představovat důležitý zdroj příjmů, a to především pro menší obce.

Způsob jakým se vyvíjela těžba nerostů v období 2006 – 2020 je znázorněn na obrázku č. 9.

Obr. č. 9: Množství vydobytých nerostů (kt.)

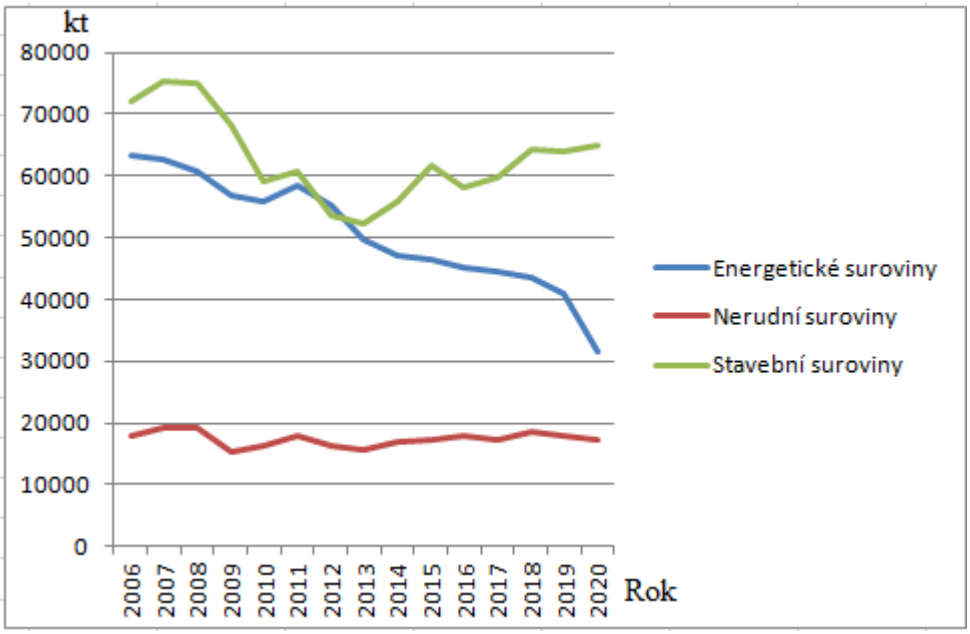

Zdroj: CENIA (2021a), zpracováno autorem

Na obrázku č. 9 jsou nerosty rozděleny do tří skupin, a to na stavební, nerudní a energetické suroviny. K největšímu poklesu v těžbě došlo u energetických surovin. Důvodem je především útlum těžby hnědého a černého uhlí (SFŽP, 2021). U nerudních surovin nedošlo ve sledovaném období k nijak zásadní změně. Množství vytěžených stavebních surovin klesalo od roku 2007 do roku 2013. Od této doby dochází k opětovnému nárůstu.

Internalizační funkce zde funguje opravdu jen částečně, neboť kvůli většině sazeb, které jsou stanoveny mnohem níže, než je maximální hranice, tedy 10 % z tržní ceny, je výše poplatku nižší než externí náklady, které způsobují těžební společnosti. Státní politika životního prostředí 2030 s výhledem do 2050 (2021, s. 79) uvádí, že „*Samotná těžba představuje vždy významný zásah do krajiny a dotčených ekosystémů…*“ Výše sazeb se může měnit minimálně po pěti letech. Vzhledem k tomu, že naposledy byly sazby stanoveny nařízením vlády v roce 2016 (Nařízení vlády č. 98/2016 Sb.). Bylo by v současné době možné tyto sazby v souladu se zákonem zvýšit alespoň tak, aby se u většího množství nerostů přiblížily stanovenému limitu deseti procent z tržní ceny.

6.7 Odvody za odnětí půdy ze zemědělského půdního fondu

Tento odvod je dalším z poplatků za využívání přírodních zdrojů. A jedním ze dvou poplatků, které jsou zavedeny v oblasti ochrany půdního fondu. Úprava tohoto odvodu je obsažena v zákoně č. 334/1992 Sb. o ochraně zemědělského půdního fondu (ZPF). Do ZPF patří například orná půda a další pozemky, které jsou uvedené v § 1 odst. 2 a 3 tohoto zákona.

Poplatníkem je podle zákona č. 334/1992 Sb. o ochraně zemědělského půdního fondu (§ 11, odst. 1) „*Osoba, které svědčí oprávnění k záměru, pro který byl vydán souhlas s odnětím zemědělské půdy ze zemědělského půdního fondu…*“ Výši odvodů určuje orgán ochrany ZPF. V § 11 zákona č. 334/1992 jsou uvedené výjimky, kdy se odvody za trvalé odnětí nestanovují. Mezi ně patří například odnětí zemědělské půdy pro účel stavby dálnic, drah, silnic, zemědělské prvovýroby atd.

Zemědělská půda může být odňata buď trvale, nebo dočasně. V případě, kdy je odňata trvale se odvody platí jednorázově. V případě dočasného odnětí jsou odvody placeny každoročně až do doby, kdy je ukončena rekultivace, či jsou splněny jiné podmínky, které jsou uvedeny v § 11b odst. 1 zákona č. 334/1992. Výjimkou je zemědělská půda, která je odňata z důvodu těžby nerostných surovin a posléze, jsou pozemky rekultivované. V takovém případě se podle §11 odst. 2 zákona č. 334/1992 platí odvody stejným způsobem jako u dočasného odnětí.

Stanovení výše odvodů se skládá z několika kroků. Nejdříve je potřeba zjistit, do jakých bonitovaných půdně ekologických jednotek daný pozemek patří. Podle oceňovací vyhlášky se pak stanoví základní cena. Dalším krokem je zjistit, zda bude mít toto odnětí negativní vliv na některý z faktorů životního prostředí, které jsou uvedeny v části B tohoto zákona. Podle toho se určí ekologická váha vlivu, která je přiřazena k jednotlivým faktorům životního prostředí. Základní sazba odvodu se vypočte jako součin základní ceny a ekologické váhy vlivu. Konečná výše odvodu se pak vypočte jako součin již vypočtené základní sazby a koeficientu třídy ochrany. Ty jsou uvedené v části D odst. 4 zákona č. 334/1992 Sb. o ochraně zemědělského půdního fondu.

Výnos z těchto odvodů má tři rozpočtová určení. 55 % z těchto odvodů je příjmem státního rozpočtu. Dalších 15 % pak směřuje do rozpočtu SFŽP a zbylých 30 % plyne do rozpočtu obce, na jejímž území se odňatá půda nachází. Zákon dále stanoví (§11b odst. 5), že „*Odvody, které jsou příjmem rozpočtu obce, mohou být použity jen pro*

zlepšení životního prostředí v obci a pro ochranu a obnovu přírody a krajiny.“ Výnosy z těchto odvodů v několika posledních letech jsou uvedené níže v tabulce č. 6.

Tab. 6: Příjmy z odvodů za odnětí půdy ze zemědělského půdního fondu 2015–2020 v mil. Kč

Rok	Státní rozpočet	SFŽP	Obce	Celkem
2015	161,2	166,7	58,4	386,3
2016	316,9	198,9	173,5	689,3
2017	263,7	180,6	149,3	593,6
2018	413	218,1	230,8	861,9
2019	420,7	220,5	237,7	878,9
2020	311	185,2	181	677,2

Zdroj: CENIA (2021a), zpracováno autorem

Z tabulky č. 6 je zřejmé, že příjem z odvodů v období 2015 – 2019 rostl, kromě roku 2017, kdy došlo k meziročnímu poklesu. Stejně tak došlo k určitému poklesu v roce 2020. Přesto je patrné, že došlo k výraznému zvýšení příjmů u jednotlivých rozpočtových určení. Od roku 2015 do roku 2020 došlo ke zvýšení celkového příjmu z těchto odvodů o 75,3 %. V roce 2020 byl příjem státního rozpočtu ve výši 311 mil. Kč. Do rozpočtu SFŽP plynulo 185,2 mil. Kč, což představovalo 14,8 % z celkových příjmů tohoto fondu. Do rozpočtu obcí pak v roce 2020 směřovalo 181 mil. Kč.

Jakým způsobem se vyvíjí množství zemědělské půdy v letech 2006-2020 znázorňuje obrázek č. 4.

Obr. č. 10: Množství zemědělské půdy 2006–2020 (ha)

Zdroj: CENIA (2021a), zpracováno autorem

Na obrázku č. 5 je od roku 2006 do roku 2019 vidět pozvolné klesání množství zemědělské půdy. Ovšem mezi lety 2019 a 2020 došlo k drastickému poklesu. Konkrétně se jednalo o úbytek 515 214 hektarů zemědělské půdy, což je alarmující množství v porovnání s předešlými roky, kdy docházelo průměrně k meziročnímu úbytku 4 022 hektarů půdy používané k zemědělským účelům. Hlavní vliv na zvýšení množství odňaté půdy je způsoben v důsledku rozvoje stavebnictví (SFŽP, 2021). Z výše uvedeného je zřejmé, že se nedaří snižovat množství vyňaté půdy ze ZPF. Stanovené cíle v oblasti ZPF spojené s poklesem úbytku zemědělské půdy jsou v nejbližší době nedosažitelné (MZP, 2021) Množství odňaté půdy ze ZPF v konečném důsledku závisí především na souhlasu příslušného orgánu ochrany ZPF, který stanovuje výši odvodu a rozhoduje o tom, zda schválí odnětí půdy (Martinovský, 2016).

Stimulační funkci odvod neplní, neboť se nedaří stimulovat subjekty k tomu, aby snížili množství odebírané půdy ze ZPF. Hlavním důvodem jsou základní sazby podle bonitovaných půdně ekologických jednotek, které nejsou stanoveny v dostatečné výši. Nevyjadřují tedy skutečnou cenu tohoto přírodního zdroje. Následkem toho nejsou subjekty motivovány k tomu, aby využívaly především nezemědělskou půdu. Pozitivně lze hodnotit, že jsou ve výpočtu odvodu zahrnuty také ekologické faktory pomocí jednotlivých koeficientů.

Odvod plní částečně funkci kompenzační, neboť je zákonem stanovené, že ta část výnosu, která je příjmem obcí může být použita pro účely ochrany životního prostředí. U příjmu státního rozpočtu však taková povinnost neexistuje. Částečně plní tento odvod také funkci internalizační, neboť představuje náklad pro subjekt, jemuž byl dán souhlas s odnětím půdy ze ZPF. Sazby poplatku jsou však příliš nízké na to, aby plně zohledňovaly negativní externality spojené s odnětím půdy.

7 Shrnutí

U některých poplatků, které byly v této práci analyzovány, nedošlo již delší dobu ke zvýšení sazeb. Nejhůře je na tom v tomto směru poplatek za odebrané množství podzemní vody, u kterého nebyly sazby upraveny již 20 let. To má samozřejmě negativní vliv na plnění funkcí tohoto poplatku. Dalším poplatkem, u něhož nebyly sazby již delší dobu aktualizované, je odvod za odnětí půdy ze ZPF. V tomto případě byly sazby naposledy upraveny v roce 2015. U Úhrady z nerostů byly sazby stanoveny v roce 2016, navíc zde zákon umožňuje sazby měnit minimálně po pěti letech. V důsledku takto stanovených sazeb (u kterých se lze domnívat, že jsou již jako takové stanoveny příliš nízko) dochází ke klesání reálné hodnoty těchto poplatků. Což vede k tomu, že jsou znečišťovatelé stále méně stimulováni k šetrnějšímu chování vůči životnímu prostředí. Naopak u poplatku za znečišťování ovzduší byly sazby od roku 2017 do roku 2021 postupně navyšovány, což je pozitivní. Od roku 2021 již však zákon s dalším navyšováním nepočítá. Poplatek za ukládání odpadu na skládky je nově upraven novým zákonem, který přinesl některé změny. Mezi ně patří vyšší sazby, které se budou u vybraných druhů odpadů od roku 2021 až do roku 2030 postupně zvyšovat.

U poplatků, jejichž sazby nebyly již delší dobu upravené, by mělo dojít k jejich navýšení, tak aby stimulovaly znečišťovatele k investování do nových technologií, výrobních postupů, využívali efektivněji přírodní zdroje, či jiné environmentálně šetrnější (recyklované) zdroje. Následně by se sazby měly každoročně zvyšovat přibližně o výši inflace, což by zabránilo klesání reálné hodnoty těchto poplatků. Výše poplatků však nesmí být stanovena příliš vysoko, aby neznevýhodňovala tuzemské výrobce vůči výrobcům z jiných zemí (Šimíčková, n.d.).

Poplatky k ochraně životního prostředí přinášejí nezanedbatelný zdroj financí do veřejných rozpočtů. Představují hlavní část příjmů především pro SFŽP a také obce. Tím tedy naplňují funkci fiskální.

Kompenzační funkce je naplněna jen u některých poplatků. Například u poplatků za znečišťování ovzduší a množství odebrané podzemní vody je stanovené, na jaké účely mají příjmy z těchto poplatků směřovat. U jiných poplatků (například úhrada z vydobytých nerostů) je povinnost použít výnos k ochraně, či obnově životního prostředí stanovena jen u některého rozpočtového určení, popřípadě jen u části z příjmu

tohoto určení. Pokud není v zákoně stanovený účel, ke kterému mají být vybrané finanční zdroje využity, je pak na zvážení jednotlivých příjemců, zda budou tyto zdroje využívat k účelům spojenými s ochranou životního prostředí, či nikoliv. V zákonech vztahujících se k jednotlivým poplatkům, by měl být uveden účel, na který mají být příjmy z poplatků využity. Tedy na ochranu životního prostředí podle oblasti, ke které se poplatek vztahuje. Pokud je výnos z poplatku příjmem SFŽP, nemusí v takovém případě být účel, ke kterému mají být tyto finanční prostředky použity, stanoven zákonem. Účelovost těchto prostředků je zajištěna podstatou SFŽP.

Internalizační funkce by měla zahrnout externě vznikající škody (externality) do nákladů znečišťovatelů. Poplatky, které byly analyzovány, se skutečně promítají do nákladů znečišťovatelů či spotřebitelů, avšak tato internalizace je jen částečná. Sazby poplatků jsou stanoveny příliš nízko na to, aby plně pokryly náklady spojené s negativními externalitami. Zároveň je obtížné tyto náklady vyčíslit.

Co se týče účinnosti poplatků ve směru k životnímu prostředí, u tří z vybraných poplatků bylo zjištěno, že oblast životního prostředí, na kterou jsou zaměřeny, se ve sledovaném období zlepšuje. Na to však nemají vliv jen samotné poplatky, ale i další nástroje, které používá politika životního prostředí. Pozitivní trend v těchto oblastech životního prostředí je výsledkem státní politiky životního prostředí, která kombinuje použití ekonomických nástrojů (tedy v tomto případě poplatků) také s dalšími typy nástrojů sloužících k ochraně životního prostředí. Nelze tedy určit, jakou mírou se na zlepšení stavu životního prostředí podílejí samotné poplatky. U poplatku za ukládání odpadu na skládky se postupně snižuje množství skládkovaného odpadu, i když ne nijak výrazně. Celkové množství produkovaného odpadu se však snížit nedaří. U odvodu za odnětí půdy ze ZPF pak dochází v průběhu celého sledovaného období k postupnému zhoršování, především pak v posledním sledovaném roce. Je tedy patrné, že tento odvod není účinný ve směru k životnímu prostředí. Stejně tak, jako další nástroje, které jsou v této oblasti životního prostředí využívány.

Způsob, jakým plní zkoumané poplatky jednotlivé funkce, je pro lepší přehlednost uveden v tabulce č. 7.

Tab. 7: Plnění funkcí poplatků

Poplatek:	Stimulační	Fiskální	Internalizační	Kompenzační
Poplatek za znečišťování ovzduší	✗	✓	✗	✓
Poplatek za ukládání odpadů na skládky	✗	✓	✗	✗
Poplatek za odebrané množství podzemní vody	✗	✓	✗	✓
Úhrada z vydobytých nerostů	✗	✓	✗	✗
Odvody za odnětí půdy ze zemědělského	✗	✓	✗	✗

Zdroj: vlastní zpracování, 2022

Pro vysvětlení červený kříž na tabulce č. 7 znamená, že poplatek danou funkci neplní, oranžový kříž znamená, že poplatek plní funkci jen částečně. Zelená značka pak označuje funkce, které poplatek plní.

Závěr

Tato práce byla zaměřena na poplatky k ochraně životního prostředí – hodnocení jejich účinnosti a fiskálních přínosů. Závěrem je třeba zmínit, že jsou tyto poplatky významným nástrojem ochrany životního prostředí, který využívá státní politika životního prostředí. Spolu s poplatky jsou využívány k ochraně životního prostředí i další nástroje. Ty dohromady tvoří nástrojový mix státní politiky životního prostředí.

V praktické části práce byly analyzovány vybrané poplatky k ochraně životního prostředí. U každého poplatku bylo hodnoceno, jakým způsobem a zda naplňuje funkce, které by měl zajišťovat. Poplatky k ochraně životního prostředí by měly především motivovat znečišťovatele k omezení negativních vlivů na životním prostředí, které svými činnostmi způsobují, tedy plnit funkci stimulační. Právě tato funkce byla v minulosti kritizována jako nedostatečná. Z analýzy vybraných poplatků v této práci vyplívá, že tento problém u většiny poplatků přetrvává i v současné době.

U poplatků byly zároveň uvedeny příjmy, které v období 2015 – 2020 z těchto poplatků plynuly do jednotlivých rozpočtových určení a také jakým způsobem se ve sledovaném období vyvíjely. U každého poplatku jsou zákonem stanovená rozpočtová určení, do kterých příjmy z poplatků plynou. Zároveň je vždy zákonem stanoven podíl, podle kterého jsou celkové příjmy z poplatku rozděleny mezi jednotlivá určení. U analyzovaných poplatků patřily mezi tyto rozpočtová určení rozpočty obcí, rozpočet SFŽP a státní rozpočet.

Z důvodu omezeného rozsahu této práce byl analyzován vždy jeden konkrétní poplatek z jednotlivých kategorií, do kterých jsou podle MZP rozděleny. V budoucnu by bylo vhodné tuto práci rozšířit tak, aby byly analyzovány všechny poplatky k ochraně životního prostředí, které jsou v ČR využívány. To by přineslo komplexnější pohled na tuto problematiku.

Seznam použitých zdrojů

Baumol, W. J., & Oates, W. E. (1971). The use of standards and prices for protection of the environment. *Swedish journal of economic*, 73 (4), 53-65.

CENIA. (2015). *Statistická ročenka životního prostředí ČR 2014.* Dostupné z: https://www.cenia.cz/publikace/statisticka-rocenka-zivotniho-prostredi-cr/statisticka-rocenka-zivotniho-prostredi-cr-2014/

CENIA. (2016). *Statistická ročenka životního prostředí ČR 2015.* Dostupné z: https://www.cenia.cz/publikace/statisticka-rocenka-zivotniho-prostredi-cr/statisticka-rocenka-zivotniho-prostredi-cr-2015/

CENIA. (2017). *Statistická ročenka životního prostředí ČR 2016.* aktualizováno 2018. Dostupné z: https://www.cenia.cz/publikace/statisticka-rocenka-zivotniho-prostredi-cr/statisticka-rocenka-zivotniho-prostredi-cr-2016/

CENIA. (2018). *Statistická ročenka životního prostředí ČR 2017.* aktualizováno 2019. Dostupné z: https://www.cenia.cz/publikace/statisticka-rocenka-zivotniho-prostredi-cr/statisticka-rocenka-zivotniho-prostredi-2017/

CENIA. (2019). *Statistická ročenka životního prostředí ČR 2018.* aktualizováno 2020. Dostupné z: https://www.cenia.cz/publikace/statisticka-rocenka-zivotniho-prostredi-cr/statisticka-rocenka-zivotniho-prostredi-cr-2018/

CENIA. (2020). *Statistická ročenka životního prostředí ČR 2019.* aktualizováno 2021. Dostupné z: https://www.cenia.cz/publikace/statisticka-rocenka-zivotniho-prostredi-cr/statisticka-rocenka-zivotniho-prostredi-cr-2019/

CENIA. (2021a). *Statistická ročenka životního prostředí ČR 2020.* aktualizováno 2022. Dostupné z: https://www.cenia.cz/publikace/statisticka-rocenka-zivotniho-prostredi-cr/statisticka-rocenka-zivotniho-prostredi-cr-2020/

CENIA. (2021b). Zpráva o životním prostředí České republiky. Dostupné z: https://www.cenia.cz/wp-content/uploads/2022/03/Zprava2020.pdf

Čamrová, L., Vejchodská, E., Slavík, J. (2012). *Ekonomie životního prostředí – teorie a politika.* Praha, Česko: Alfa

Damohorský, M., Drobník, J., & Smolek, J. (2010). *Právo životního prostředí*. (3. vyd.). Praha, Česko: C.H.Beck

Dirner, V., Braniš, M., Grosse, H., Kret, J., Kuraš, M., Lapčík, V., Mezřický, V., Novák, J., Ochodek, T., Raclavská, H., Raclavský, K., Rohon, P., Sákra, T., Schejbal, T., Ctirad, S., Smolík, D., Šiška, F., Štěpánek, Z., Vít, M., & Zamarský, V. (1997). *Ochrana životního prostředí.* Praha, Česko: Ministerstvo životního prstředí.

Frízlová, I., Mertens, O., Strobalmová, J,. & Tomanová I. (2007). *Politika životního prostředí v ČR: aplikace konceptů analýzy policy.* Working Paper č. 22. Brno, Česko: Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity.

Hájek, M. (1997). Poplatky a daně k ochraně životního prostředí. *Finance a úvěr,* 47(11), 653-359.

Hájek, M. (2001). Stimulační funkce poplatků k ochraně životního prostředí. In *Sborník přednášek z mezinárodního regionálního semináře k problematice podnikového environmentálního účetnictví*, Pardubice, Česko: Univerzita Pardubice, 14-17.

Hák, T., Janoušková, S., Kovanda, J., Lorencová, Krkoška, E., Loučková, B., Oulehlová, A., Vačkář, D., & Weinzettel, J. (2015). *Environmentální bezpečnost*. Praha, Česko: Ekopress, s.r.o.

Halásková, R. (2019). *Veřejné služby.* Ostravská univerzita v Ostravě. Dostupné z: https://dokumenty.osu.cz/pdf/materialy/verejne-sluzby.pdf

Hamerníková, B. (1996). *Veřejné finance.* Praha, Česko: Victoria Publishing.

Hejduková, P. (2015a). *Veřejné finance - Teorie a praxe.* Praha, Česko: C.H.Beck

Hejduková, P. (2015b). *Veřejné finance. Sbírka příkladů a případových studií.* Praha, Česko: C.H.Beck

Hořejší, B., Soukupová, J., Macáková, L., & Soukup, J. (2018). *Mikroekonomie.* (6. yvd.). Praha, Česko: Management Press

Jehlička, P., Tomeš, J., & Daněk, P. (2000). *Stát, prostor, politika. Vybrané otázky politické geografie.* Praha, Česko: Univerzita Karlova, Přírodovědecká fakulta.

Jílková, J., Pavel, J., Vítek, L., & Slavík, J. (2006). *Poplatky k ochraně životního prostředí a jejich efektivnost.* Praha, Česko: Eurolex Bohemia.

Jurečka, V., Hon, M., Jánošíková, I., Kolcunová, E., & Spáčilová, L. (2013). *Mikroekonomie.* (2. vyd.). Praha, Česko: Grada publishing.

Jurečka, V., Hon, M., Jánošíková, I., Kolcunová, E., & Spáčilová, L. (2010). *Mikroekonomie*. Praha, Česko: Grada Publishing

Kaul, I., Conceicao, P., Le Goulven, K., & Mendoza, R. (2003). *Providing global public goods.* Oxford, Velká Británie: Oxford university presss.

Kocourek, T. (2010). Náhrady za omezení vlastnického práva – ekonomický nástroj ochrany životního prostředí. In: J. Kotásek, J. Bejček, V. Kratochvíl, N. Rozehnalová, P. Mrkývka, J. Hurdík, R. Polčák, & J. Šabata (Eds.), *COFOLA 2010: the Conference Proceedings*. Brno, Česko: Masarykova univerzita, 213-225. Dostupné z: https://www.law.muni.cz/sborniky/cofola2010/files/nastroje/Kocourek_Tomas__1600_.pdf

Kočíková, P. (1993). *Ekologická příručka pro podnikatele.* Praha, Česko: Trizonia.

Kovář, J., & Štěpánek, Z. (1993). *Poplatky a daně nejen k ochraně životního prostředí.* Praha, Česko: Nuklin

Kubátová, K. (2000). *Daňová teorie a politika.* Praha, Česko: Eurolex Bohemia

Lisa, A., & Pána, L. (2012). *Environmentální politika*. České Budějovice, Česko: Vysoká škola evropských a regionálních studií. Dostupné z https://adoc.pub/environmentalni-politika.html

Líšková, Dvořáková, Z., & Cudlínová, E. (2015). *Ekopolitika a ekonomika životního prostředí.* České Budějovice, Česko: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Dostupné z: http://omp.ef.jcu.cz/index.php/EF/catalog/book/58

Martinovský, P. (2016). *Environmentální bezpečnost v České republice.* Brno, Česko: Masarykova univerzita

Mezřický, V. (1996). *Základy ekologické politiky.* Praha, Česko: Ministerstvo životního prostředí

Ministerstvo životního prostředí ČR. (2016). *Státní politika životního prostředí České republiky 2012–2020.* Dostupné z: https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/historicky_vyvoj_statni_politiky/$FILE/OPZPUR-Aktualizace_SPZP_2012_2020-20210112.pdf

Ministerstvo životního prostředí ČR. (2021). *Státní politika životního prostředí České republiky 2030 s výhledem do 2050.* Dostupné z: https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/statni_politika_zivotniho_prostredi/$FILE/OPZPUR-SPZP_2030-20211203.pdf

Ministerstvo životního prostředí ČR. (2022a). *Strategické dokumenty.* Dostupné z: https://www.mzp.cz/cz/strategicke_dokumenty

Ministerstvo životního prostředí ČR. (2022b). *Dobrovolné nástroje.* Dostupné z: https://www.mzp.cz/cz/dobrovolne_nastroje

Ministerstvo životního prostředí ČR. (2022c). *Poplatky.* Dostupné z: https://www.mzp.cz/cz/poplatky

Ministerstvo životního prostředí ČR. (n.d.). *Vyhodnocení Státní politiky životního prostředí ČR 2012–2020.* Dostupné z: https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7//cz/historicky_vyvoj_statni_politiky/$FILE/OPZPUR-Vyhodnoceni_SPZP_CR_2012-20210112.pdf

Moldan, B. (2009). *Podmaněná planeta.* Praha, Česko: Karolinum.

Moldan, B., Hájek. M., Jílková, J., Kára, J., Kender, J., Kloz, M., Kopáček, M., Koumarová, M., Remtová, K., Ritschelová, I., Stoklasa, J., Štěpánek, Z., Tošovská, E., & Suchánek, Z. (1997). *Ekonomické aspekty ochrany životního prostředí.* Praha, Česko: Karolinum.

Mrkývka, P., Jánošíková, P., Tomažič, I., Pařízková, I., Šramková, D., Radvan, M., Neckář, J., & Kyncl, L. (2009). *Finanční a daňové právo.* Plzeň, Česko: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk

Musgrave, R. A., & Musgrave, P. B. (1994). *Veřejné finance v teorii a praxi*. Praha, Česko: Management Press.

Nařízení vlády č. 98/2016 Sb. nařízení vlády o sazbách úhrady, v platném znění

Obršálová, I., & Rudolf, E. (2000). *Environmentální ekonomika: Nástroje environmentální politiky.* (2. vyd.). Pardubice, Česko: Univerzita Pardubice

OECD. (2018). *Hodnocení politik životního prostředí OECD.* Dostupné z: https://read.oecd-ilibrary.org/environment/hodnoceni-politik-zivotniho-prostredi-oecd-ceska-republika-2018_9789264310377-cs#page1

Pavel, J., Slavík, J., Brůha, J., Čamrová, L., Ščasný, M., & Tošovská, E. (2006). *Národohospodářské modely dopadů opatření politiky životního prostředí na makroekonomické agregáty v České republice.* Praha, Česko: IEEP, Institut pro ekonomickou a ekologickou politiku při FNH VŠE v Praze. Dostupné z http://www.ieep.cz/wp-content/uploads/2017/09/pub044.pdf

Pavelka, T. (2008). *Mikroekonomie.* Praha, Česko: Vysoká škola ekonomie a managementu. Dostupné z: https://en.vsem.cz/data/data/sis-ukazky-kapitol/Mikroekonomie_Ukazka_kapitoly.pdf

Pigou, C, A. (1932). *The economics of welfare.* London, England: Macmillan and Co. Dostupné z: https://www.econlib.org/library/NPDBooks/Pigou/pgEW.html?chapter_num=1#book-reader

Polášková, A., a kol. (2011). *Úvod od ekologie a ochrany životního prostředí.*Praha, Česko: Karolinum

Radermacher, W. (2005). Indikátory, zelené účetnictví a environmentální statistika – informační požadavky pro udržitelný rozvoj. *Statistika, 2,* 107-124.

Ritschelová, I., Tošovská, E., Seják, J., & Hájek, M. (2004). *Úvod od ekonomiky životního prostředí.* (2. vyd.). Ústí nad Labem, Česko: UJEP

Samuelson, Paul A., & Nordhaus, William, D. (2007). *Ekonomie.* (18. vyd.). Praha, Česko: NS Svoboda

Sidorova, E., & Vosátka, J. (2011). *Ekonomika životního prostředí.* Ústí nad Labem, Česko: MINO. Dostupné z http://fzp.ujep.cz/~vosatka/Cviceni_EKZP/Cvicebnice_EKZP.pdf

Slavík, J. (2012). Environmentální regulace – co se skrývá v pozadí? In L. Slavíková,

Soukupová, J., Bakoš, E., Doleželová, M., Kaplanová, B., Kulhavý, V., & Neshybová, J. (2009). *Ekonomika životního prostředí.* Dostupné z https://is.muni.cz/el/1456/podzim2009/MPV_EKZP/um/9602103/

Státní fond životního prostředí ČR. (2021). *Zpráva o hospodaření státního fondu životního prostředí ČR za rok 2020).* Dostupné z: https://fek.zcu.cz/blob.php?table=internet_list&type=FileType&file=Data&name=FileName&idname=IDInternet&id=5594

Šalovská, B. (2009). *Makroekonomie a mikroekonomie.* Praha, Česko: Nakladatelství ČVUT

Šauer, P., & Livingston, M. (1996). *Ekonomie životního prostředí a ekologická politika: vybrané klasické stati.* Praha, Česko: Nakladatelství a vydavatelství Litomyšlského semináře.

Šimíčková, M. (n.d.). *Modul 8:Environmentální ekonomie a environmentální politika.* Dostupné z: https://www.hgf.vsb.cz/export/sites/hgf/546/.content/galerie-souboru/Studijni-materialy/EV-modul8.pdf

Široký, J., a kol. (2008). *Daňové teorie – s praktickou aplikací.*(2. vyd.). Praha, Česko: C. H. Beck.

Špalek, J. (2011). *Veřejné statky. Teorie a experiment.* Praha, Česko: C. H. Beck.

Štěpánek, Z. (1997). *Ekonomické souvislosti ochrany životního prostředí.* Olomouc, Česko: Vydavatelství Univerzity Palackého.

Štěpánek, Z., & Jílková, J. (1998). *Malý výkladový slovník z oblasti ekonomiky životního prostředí.* Praha, Česko: GRAPHIC.

Tošovská, E., Egor, S., Ritschelová, I., & Farský, M. (2010). *Makroekonomické souvislosti ochrany životního prostředí.* Praha, Česko: C. H. Beck.

Usnesení č. 2/1993 Sb. Usnesení předsednictva České národní rady o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součástí ústavního pořádku České republiky, v platném znění

Vráblíková, J., Vráblík, P., & Habásková, E. (2015). Strategie udržitelného rozvoje jako nástroj environmentální politiky. Rusko, M (Ed). In: *Nástroje environmentálnej politiky 2015*, Žilina, Slovensko: STRIX 133-141, Dostupné z: https://www.sszp.eu/wp-content/uploads/2015_conference_NEP__p-133__Vr%C3%A1bl%C3%ADkov%C3%A1-Vr%C3%A1blik-Hab%C3%A1skov%C3%A1_.pdf

Zákon č. 17/1992 Sb., zákon o životním prostředí, v platném znění

Zákon č. 201/2012 Sb. zákon o ochraně ovzduší, v platném znění

Zákon č. 254/2001 Sb. zákon o vodách a o změně některých zákonů, v platném znění

Zákon č. 334/1992 Sb. zákon České národní rady o ochraně zemědělského půdního fondu, v platném znění

Zákon č. 388/1991 Sb. zákon České národní rady o Státním fondu životního prostředí České republiky, v platném znění

Zákon č. 44/1988 Sb. zákon o ochraně a využití nerostného bohatství, v platném znění

Zákon č. 541/2020 Sb. zákon o odpadech, v platném znění

Seznam tabulek

Tab. 1:Statky 13

Tab. 2: Příjmy z poplatku za znečišťování ovzduší v tis. Kč 36

Tab. 3: Příjmy z poplatku za ukládání odpadů na skládky v mil. Kč.....40

Tab. 4: Příjmy z poplatku za odebrané množství vody v tis. Kč.....46

Tab. 5: Příjmy z úhrady za dobývání nerostů 2015 – 2020 v tis. Kč 51

Tab. 6: Příjmy z odvodů za odnětí půdy ze zemědělského půdního fondu 2015 – 2020 v mil.Kč 54

Tab. 7: Plnění funkcí poplatků 59

Seznam obrázků

Obr. 1: Hranice produkčních možností 12

Obr. 2: Pigouovská daň 31

Obr. 3: Sazby poplatku za znečišťování ovzduší v (Kč/t) 35

Obr. 4: Emise 37

Obr. 5: Sazby poplatku za ukládání odpadu na skládky v (Kč/t) 41

Obr. 6: Nové sazby poplatku za ukládání odpadu na skládky v (Kč/t)..... 42

Obr. 7: Produkce odpadu v letech 2009 – 2020 (t) 43

Obr. 8: Množství odebrané podzemní vody (mil. m^3) 47

Obr. 9: Množství vydobytých nerostů (kt.)..... 52

Obr. 10: Množství zemědělské půdy 2006 – 2020 (ha) 55

Seznam zkratek

CENIA	Česká informační agentura životního prostředí
ČR	Česká republika
MZP	Ministerstvo životního prostředí
SFŽP	Státní fond životního prostředí
ZPF	Zemědělský půdní fond

Abstrakt

Langmajer, J. (2022). *Poplatky k ochraně životního prostředí – hodnocení účinnosti a fiskálních přínosů* (Bakalářská práce), Západočeská univerzita v Plzni, Fakulta ekonomická, Česko.

Klíčová slova: poplatky, životní prostředí, znečištění, ochrana, nástroje

Tato bakalářská práce je zaměřena na poplatky k ochraně životního prostředí. Cílem práce je zhodnotit účinnost těchto poplatků a jejich fiskální přínosy. V teoretické části jsou uvedená teoretická východiska k politice a nástrojům ochrany životního prostředí. V praktické části je analyzováno pět konkrétních poplatků, podle oblastí životního prostředí, ke kterým se vztahují. K tomu bylo využito především legislativních předpisů, strategických dokumentů a odborných elektronických zdrojů. Analýza je zaměřena především na to, jakým způsobem poplatky plní jednotlivé funkce a jakých fiskálních přínosů dosahují. Zjištěné poznatky jsou shrnuty v kapitole shrnutí.

Abstract

Langmajer, J. (2022). Environmental charges - evaluation of efficiency and fiscal benefits (Bachelor Thesis). University of West Bohemia, Faculty of Economics, Czech Republic.

Key words: charges, environment, pollution, protection, instruments

This bachelor thesis is focused on environmental protection charges. The aim of this work is to evaluate the effectiveness of these fees and their fiscal benefits. The theoretical part presents the theoretical basis for environmental policy and instruments. The practical part analyzes five specific charges, according to the environmental areas to which they relate. Legislative regulations, strategic documents and professional electronic resources were used for this purpose. The analysis focuses mainly on how fees perform individual functions and what fiscal benefits they achieve. The findings are summarized in the summary chapter.